

Людміла Клімук → 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

Крыху і пра Амерыку → 12

http://niva.bialystok.pl

redakcja@niva.bialystok.pl

№ 18 (3338) Год LXV Беласток, 3 мая 2020 г. Цана 2,50 зл. (у тым VAT 5%)

Бобра ў руках людзей

Згарэла амаль шэсць тысяч гектараў лугоў і чароту найбольшага ў Польшчы Баброўскага нацыянальнага парку. Страшэнны пажар, які заняў 10 працэнтаў тэрыторыі ўсяго парку, быў тушаны пажарнікамі з усёй Польшчы. Хаця перыядычна на баброўскіх лугах здараюцца пажары, такога спусташальнага агню тут не помняць найстарэйшыя жыхары.

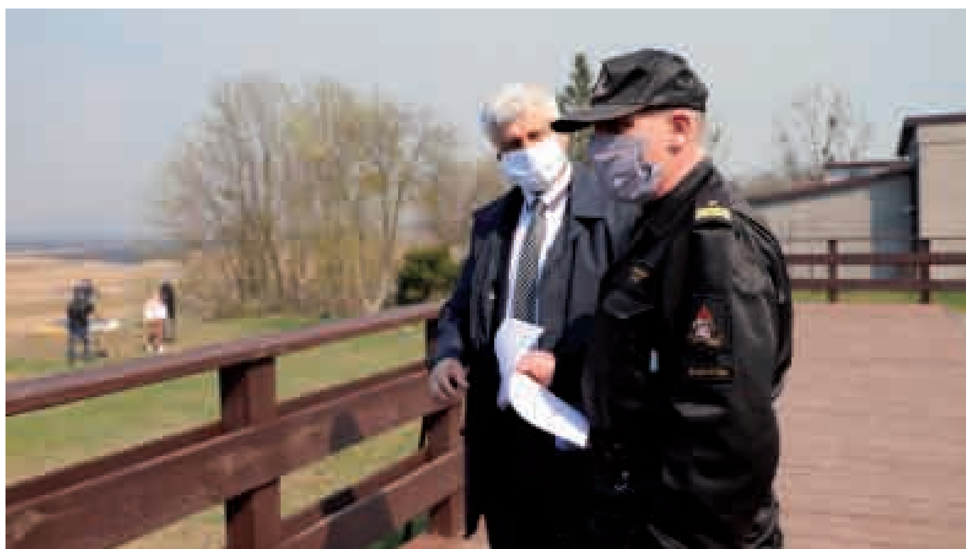
У нядзелю 19 красавіка ў верхнім цячэнні Бобры ўспыхнуў пажар. Амаль напэўна гэта было наступствам нелегальнага выпальвання траў. Гэтая практыка, на жаль, яшчэ існуе ў падляшскіх вёсках, дзе часта ў такі спосаб наводзяць „веснавыя парадкі". Дырэктар Бабpоўскага нацыянальнага парку Андрэй Грыгарук абяцаў 10 000 злотых узнагароды таму, хто знойдзе падпальшчыка. Сухія лугі і чарот занялiся вокамгненна, што давяло да тыднёвай агульнапольскай тушыльнай акцыі. Каб зразумець маштаб ліха, можна дадаць, што ў ратавальнай акцыі прымалі ўдзел сотні прафесіяналаў і тысячы добраахвотнікаў.

— На дадзены момант у нас 37 часцей дзяржаўнай пажарнай службы і добраахвотных пажарных камандаў, у агульнай складанасці 186 ратавальнікаў, — сказаў у Ганёндзы ваяводскі падляшскі камендант Дзяржаўнай пажарнай службы Яраслаў Вэндт. — Дадаткова памагаюць 56 жаўнераў Войск тэрытарыяльнай абароны, пажарныя каманды з Варміі і Мазур, дзве пажарныя школы — з Познані і Кракава (каля 80 курсантаў), маем таксама чатыры пажарныя самалёты, два дадатковыя з Мельца, верталёт з Катавіц, а таксама два транспартныя верталёты для забеспячэння ратавальнікаў на месцы здарэння.

Гэтая вялікая дапамога прыйшла пасля некалькіх дзён. Першымі на месцы былі пажарнікі са Штабіна і навакольных гмін. Пажар пачаў распаўсюджвацца яшчэ 19 красавіка ўвечары ў Аўгустаўскім павеце. Дзясяткі атрадаў пажарных службаў з Манецкага, Граеўскага, Аўгустаўскага і Сакольскага паветаў былі накіраваны на месца акцыі. Пажарнікі апісвалі барацьбу са стыхіяй на сваіх фейсбук-старонках.

„20 kwietnia 2020 r. po godzinie 10:00 OSP Suchowola została zadysponowana do ogromnego pożaru na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego w rejonie Kopytkowa, Polkowa, Wrocenia, który przesuwał się w kierunku obszarów ochrony ścisłej Grząd i Czerwonego Bagna. Żywioł zaczął się rozprzestrzeniać już 19 kwietnia po godzinie 17:00.

Kilkadziesiąt zastępów strażaków z powiatów monieckiego, augustowskiego, sokólskiego i grajewskiego ofiarnie walczyło w trudnych warunkach dużego wiatru, w bardzo trudnym i niedostępnym terenie. Sytuacja była bardzo niebezpieczna, ugaszony miejscami ogień rozżarzał się ponownie.

Ваявода Багдан Пашкоўскі і камендант Дзяржаўнай пажарнай службы Яраслаў Вэндт

Oprócz jednostek straży na miejscu działały także Służby Biebrzańskiego Parku Narodowego, które dogaszały pogorzelisko z beczkowozów. Zaangażowano samoloty gaśnicze z Białegostoku i Olsztyna.

Straż Pożarna starała się docierać jak najbliżej płomieni, ale ogniem były objęte nieużytki, zarośla wierzbowe, turzycowiska i trzcinowiska, do których nie ma dróg dojazdowych, a do których trzeba dojść pieszo ze sprzętem i gasić tłumicami.

Objęte żywiołem zostały jedne z najcenniejszych fragmentów Biebrzańskiego Parku Narodowego, serce i sanktuarium dzikiej przyrody, siedliska wielu rzadkich zwierząt i roślin. Są to zarówno grunty skarbu Państwa, jak i prywatne. Dokładna powierzchnia będzie oszacowana na podstawie zdjęć satelitarnych, ale już Służby Parku szacują ją na ponad 1300 hektarów.

Nasza jednostka powróciła w środku nocy po kilkunastu godzinach prawdziwej walki. Ekipy ratowników z powiatów monieckiego i augustowskiego, a także służby BPN wciąż walczą w obronie przyrody, która jest trawiona przez żywioł, pożar którego dogaszanie wciąż trwa".

Таксама пажарнікі з Дрыгі, Шудзялава і Старой Каменнай дзяліліся на фейсбуку інфармацыямі пра выратавальную акцыю. Менавіта яны, добраахвотнікі з гэтых мясцовасцей, з'яўляюцца адначасова жыхарамі і карыстальнікамі Бабpоўскага парку, які спрадвеку вызначаў рытм іхняга жыцця.

„Tego dnia, wraz z jednostkami OSP Dryga i OSP Szudziałowo udaliśmy się do BPN na nocne wsparcie gaszenia pożaru parku. To był nasz drugi wyjazd do akcji w Dolinie Biebrzy. Swoje działania zakończyliśmy około godziny 6:00"

„Dziś 25.04.2020r. po godzinie 18 wyjechaliśmy do miejscowości Wroceń do miejsca koncentracji Sił i Środków przeznaczonych do gaszenia pożaru Biebrzańskiego Parku Narodowego.

W Karpowiczach dołączyły do nas jednostki OSP Karpowicze oraz OSP Kamienna Stara".

Агонь у значнай ступені пакрыў тарфянікі, дзе можа доўга тлець пад зямлёй і ўзрастаць з-за парываў ветру. У апошнія гады адзіным спосабам тушэння такіх пажараў былі моцныя ападкі. Таму не толькі зямля, але і людзі вельмі спадзяваліся на дождж, якога ў тым годзе амаль няма.

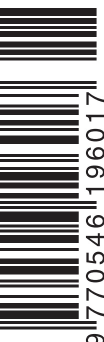
— Мы павінны выкарыстоўваць усе магчымыя сродкі і сілы, каб кантраляваць сітуацыю, — сказаў на месцы пажару падляшскі ваявода Багдан Пашкоўскі. — Гэта цяжка, бо гэта забалочаныя месцы, таму складана выкарыстоўваць больш цяжкую тэхніку ў выратавальнай акцыі. Усё-такі будзем тушыць з паветра, каб кантраляваць агонь. Спадзяемся, што пры больш спрыяльных атмасферных умовах нам удасца кіраваць гэтай сітуацыяй.

Дождж не пайшоў, але дзякуючы праўна праведзенай акцыі пасля тыднёвай барацьбы, удалося спыніць і патушыць агонь. Усё-такі ўжо ад некалькіх гадоў наглядаецца паступовае асушванне балоцістай тэрыторыі Бабpоўскага парку. У сувязі з гэтым 26 красавіка ў Беластоку на Плошчы Касцюшкі прайшла прэс-канферэнцыя па праграме падтрымкі і рэканструкцыі Нацыянальнага парку ў даліне Бобры, зладжаная Грамадзянскай кааліцыяй. Пасол Сейма Роберт Тышкевіч падкрэсліваў, што агучыць звароты да прэм'ер-міністра і міністра аховы навакольнага асяроддзя аб прызначэнні спецыяльных сродкаў для праграмы падтрымкі і рэканструкцыі Нацыянальнага парку, а таксама на забеспячэнне гэтай тэрыторыі ў будучыні. Яны павінны ахопліваць усе сферы, неабходныя для аднаўлення біяразнастайнасці. На думку Роберта Тышкевіча, праграма павінна пачынацца з хуткага фінансавання грунтоўнага дакладу пра стан парку, на аснове якога будзе распрацавана стратэгія далейшых дзеянняў. На думку парламентарыя, урад павінен паспрыяць уладам Бабpоўскага нацыянальнага парку, выдзяляючы спецыяльныя сродкі на гэтыя мэты.

Бабpоўскі нацыянальны парк — плошчай каля 59 тысяч га — з'яўляецца найбуйнейшым польскім нацыянальным паркам. Некаторыя лічаць яго адным з найбольш цэнных прыродных месцаў у Еўропе, а нават свеце. У яго межах знаходзяцца каштоўныя балотныя ўчасткі. Гэта таксама прытулак для многіх рэдкіх відаў жывёл і птушак, але таксама зямля, якая аб'ядноўвала выдатных людзей. Пра гэта, між іншым, у кніжцы *Z biegiem Biebrzy. Przewodnik historyczno-etnograficzny* піша гісторык Гжэгаж Рыжэўскі: „Дзякуючы гэтаму (спісу людзей) вы зможаце прасачыць гісторыю надбабpоўскіх зямель праз канкрэтныя біяграфіі, лепш зразумець эпоху і акцёраў, якія тут выконвалі свае жыццёвыя ролі, а таксама ўбачыць сямейныя і сацыяльныя сувязі людзей, якія жылі ў тым самым часе". Гісторык апісвае, між іншым, Мікалая Радзівіла — каланізатара гэтай тэрыторыі, Петранелю і Анну з Радзівілаў, Ежы Яцковіча-Зелепуху — гродзенскага лесніка і адзінага з выдатнейшых ураднікаў каралевы Боны ці Пятра з Ганёндза — эколага і гуманіста, заснавальніка і лідара Братоў польскіх, вядомых таксама як арыяне.

Бобра нясе тое, што немагчыма апісаць ці ахапіць аб'ектывам камеры. Глыбіню, з якой чэрпалі ад стагоддзяў.

Тэкст і фота **Уршулі ШУБЗДЫ**

Свет у аблозе

Ці мог бы хто яшчэ год таму прадказаць, як будзе сябе паводзіць свет, калі акажацца ў аблозе?

А ніхто і не казаў, што будзе лёгка. Нават раней, калі не было яшчэ пандэміі і ніхто не мог сабе ўявіць, што яна будзе, далёка не кожны мог пахваліцца, што яму лёгка жывецца. Ну а зараз знайсці такіх людзей увогуле, мякка кажучы, цяжкавата і не толькі з-за каранціну. Нават калі ў Еўропе каранцін адменяць, пошукі такіх людзей будуць няпростымі. Гэта ўсё па Беларусі можна вызначыць. Каранціну тут няма, але і людзей, якім зараз лёгка, гэта не прыбавіла. Хутчэй наадварот.

Зрэшты, а калі было лёгка? Чаканне праблем стала для чалавецтва з'явай натуральнай. Але вось, што будзе так, як сталася зараз, ніхто не чакаў, і ніхто не казаў. Ну а зараз ужо і гавораць, і чакаюць чарговых праблем. А яны, аказваецца, зусім не за гарамі, а тыя, што ёсць, маўляў, гэта толькі пачатак.

Нават у самой Арганізацыі Аб'яднаных Нацый загаварылі пра хуткую магчымасць вялікага голаду. Праўда, гэта нібыта тычыцца пакуль што толькі бедных краін. Пакуль што! Ну а ў багатых краін свае праблемы. Там ежа хіба што будзе. Пакуль што! А вось ці будзе ў многіх жыхароў магчымасць яе набыць, гэта ўжо сумніўнае пытанне.

Беларускія сяляне ў большасці сваёй не сочаць за пасяджэннямі, выказваннямі і заявамі ААН. Не ўсе ведаюць іх графік ды і пра ААН ведаюць не ўсе. Але высновы зрабілі аналагічныя. Сталі заўважаць, што ўзровень вады ў студнях стаў рэзка паніжацца. Ды і зямелька пачала перасыхаць. Голад ні голад, а на звышураджай у такіх умовах разлічваць не прыходзіцца. Таму гэтым разам яны хіба што пагодзяцца з экспертамі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Тым больш што ад гэтай згоды ці нязгоды ім не холадна, не спякотна. Іншая справа сваё начальства. Тут нічога не зробіш, трэба падпарадкоўвацца. А галоўная ўстаноўка з самых уплывовых праўладных вуснаў гэта хуткая і паспяховая пасяўная. Там, відаць, як і ў ААН, магчымасць голаду дапускаюць сур'ёзна. Ну а пакольні ў нас краіна не з багатых, то ў ААН, хіба, калі казалі пра голад у бедных краінах, пра нас таксама можа і намякалі. Зрэшты, цяжка сказаць. Часамі здаецца, што ў ААН пра такую краіну як адна з заснавальніц таго ААН Беларусь ведаюць не больш, чым беларускі селянін пра іх. Асабліва зараз, калі мы засталіся адзінай краінай у Еўропе з адчыненымі межамі. А патрапіць да нас усё адно нельга. Суседзі свае межы пазачынялі.

Таму калі ўвесь свет у аблозе, то і мы ў аблозе. Нарэшце мы разам з усім светам. Ці, хаця б, з Еўропай, бо ўвесь час ішлі сваім шляхам, унікальным як квадратнае кола, а тут раз і на табе. Ведай беларус, што ты еўрапеец і нікуды ад гэтага не дзенешся.

Ну а свет і сапраўды ў аблозе і канца гэтаму не бачна. Калі пандэмія пачыналася, то здавалася, усё гэтак жа хутка і скончыцца. Ці хаця б так, як было ў Кітаі. Пасля аказалася, што і ў Кітаі было не так, як падавалася напачатку тым Кітаем, ну і чарговы раз пераканаліся, што Кітай гэта не Еўропа. І Еўропа ўжо не Еўропа, але яшчэ і не Кітай.

А для пандэміі геаграфічная адрозненні і нават зачыненыя межы аказаліся недастатковай перашкодай. Яна дабралася і да Амерыкі, і да Афрыкі, і да тых бедных краін, пра якія казалі ў ААН, дзе ад голаду і так паміралі яшчэ да пандэміі. І ім там зараз невядома чаго больш баяцца. Хіба ўсяго. Зрэшты, як і ўсім астатнім.

А свет нарэшце ўбачыў, які ён маленькі і які бездапаможны. Ён цяпер увесь у аблозе. І ўсе разам, і кожны паасобку зараз змагаюцца з нябачным ворагам. Праўда, не забываючы змагацца паралельна і адзін з другім — за сферы ўплыву, за рынкі і нават за тэрыторыі. Я ўжо не кажу пра ідэалагічныя войны і палітычныя баталіі, асабліва ўнутрыпалітычныя. Праўду, хіба, кажуць знаўцы, якія выявілі, калі сцвярджаюць, што ўнутрывідавое змаганне — самае жорсткае. Да нас, людзей, напэўна, гэта таксама адносіцца. І гэтаму змаганню канца не відаць. Хоць усе ўжо і так у аблозе.

Нават гучыць неяк дзіўна. Свет у аблозе змагаецца не толькі з тым, ад чаго аблажыўся. Відаць без гэтага пакуль не атрымліваецца.

Віктар САЗОНАЎ

Граблямі, лапаткай і венікам

Што гэта парабілася ў гэтым свеце?! Калі б я ўвайшоў у банк некалькі тыдняў таму з маскай на твары, мяне непазбежна павалілі б на падлогу, скавалі б кайданкамі, як падазраванага ў разбоі. Сёння без маскі нават не адважуся зайсці ў прадуктовую краму. Так ці інакш, я быў сведкам таго, як натоўп раз'юшаных кліентаў ставіўся да няшчаснага, які са сваім адкрытым і добрым тварам проста спрабаваў набыць... набор цэлюлозных масак па цане 19,50. Яму не хапала 50 грошай і занадта нервова шукаў іх у кішэні. У рэшце рэшт яго абвінавацілі ў бандыцкім нападзе... на каранавіруса, і яго жорстка выгналі з крамы. Як не кіем яго, дык палкай. А калі не гэтым, то граблямі, лапаткай, венікам...

Любы спосаб барацьбы з каранавірусам добры, калі ён не дрэнны. Адны ізалююцца ад яго, іншыя проста яго вітаюць. Пакуль не вырабіцца эфектыўная вакцына, абодва спосабы рызыкоўныя. Улады Польшчы выбралі першы. І трэба прызнаць, што па палітычных, а не сацыяльных прычынах. Я пайду сюды з неабходным ментальным цэтлікам, што кіруючая партыя ў Польшчы не змагаецца з каранавірусам. А з чым, з кім, гэта пытанне сур'ёзнай, нацыянальнай дыскусіі. І гэта магчыма толькі да будучых выбараў. Парламенцкіх, не прэзідэнцкіх, бо калі іх праводзіць ПіС падчас чумы, яны, безумоўна, не заслугоўваюць таго, каб іх назвалі сур'ёзнай грамадзянскай дыскусіяй. Наадварот, беларусы выбралі апошні метад. У «доўгія выходныя» яны масава пакідалі свае дамы, каб адзначыць сваім грамадскім пачынам 75-гадовую гадавіну канца Другой сусветнай вайны. Ну, можа, не масава, а значыць, не ўсе страцілі здаровы розум. Статыстычна кажучы, толькі кожны чацвёрты беларус яго пазбаўлены. Паводле афіцыйных крыніц, у розных відах непрымусовай працы, але вымушаных аднак грамадскай адказнасцю, якую называюць вялікім нацыянальным актам альбо, карацей кажучы: суботнікам, у цэлай краіне бралі ўдзел 2,3 мільёна чалавек. Шмат хто з іх у той час рабіў групавыя фотаздымкі без маскі на твары, але з граблямі або лапаткай у руках. У тым ліку і прэзідэнт Лукашэнка з неразлучным сынам-дэльфінам. Яны, як і ўсе іншыя рупліўцы, прыбіралі вечны беларускі беспарадак, апрача пазіравання да фотаздымкаў, гэта значыць, яны граблі стомленую прыроду, перакопвалі з пустога ў парожняе, а венікамі падмяталі ўсё пад праславуты кілімок, які нельга забраць з вачэй, На жаль, у арыфметычнай масе колькасць грамадзян без сэнсу выклікае к'еркегораўскую асацыяцыю: альбо — альбо. Проста такое стаўленне — альбо вірус нас, альбо мы яго, таго віруса — не мае нічога з экзістэнцыяльнага вылічэння. Па крайняй меры, ён упісваецца ў паняцце лемінгаў, якія над цяжкасці жыцця выбіраюць падпарадкаванне імпульсу калектыўнага самагубства. Можна і так. А можна інакш.

У часы чумы чалавечыя інавацыі бязмежныя. Сучасны прыклад тут — прэзідэнт Лукашэнка, які рэкамендуе абвейвацца густым дымам з вогнішча дзеля ўзмацнення жыццёвай сілы, выпіць чарку гарэлкі ды закусіць яе сальцам. Трэба прызнаць, што гэта даволі прыемная прафілактыка. У любым выпадку, куды прыемнейшая чым выкарыстанне ў групе праверaных сябрoў лячэння, рэкамендаванага сярэднявечнымі медыкамі. Ну, яны сапраўды прызначалі сваім пацыентам конскія дозы пэўнай сумесі, якая, па сутнасці, складаецца ў асноўным з адходаў, атрыманых падчас рафінавання трысняговага цукру з даданнем, сярод іншага, соку з мяса гадзюкі, сухога парашку з жабы і хваста пацука ды іншых падобных інгрэдыентаў. Усяго іх ажно 60 і па строгаму рэцэпце. Рабілі прэпарат 40 дзён, а яго выспяванне да поўнай медыцынскай эфектыўнасці даходзіла на працягу 12 гадоў. Па сканчэнні гэтага часу ён набываў сілу, здольную супрацьстаяць яду кожнай чумы, і не толькі чумы. Гэта была панацэя ад усіх хвароб пры ўмове, што яе дазавалі два разы на дзень папіваючы вінoм ці півам. Дык вось жа алкаголь. Наколькі важны гэты след ад сярэднявечча да беларускага архімеда — Лукашэнкі. Я бачу цемру, цемру бачу... Сярэднявечча.

Амаль 10 тысяч афіцыйна пацверджана ў Беларусі выпадкаў заражэння і 67 смерцяў. Афіцыйна! Іх неафіцыйны лік падмялі суботнікавыя венікі. Лапаткі прыкляпалі. Грабелькі зраўнялі. І, калі ласка, нічога не відаць. І, нарэшце, ніхто іншы, акрамя Аляксандра Лукашэнкі, рашуча заўважыў, што тое, чаго не відаць, не існуе. Не бачым віруса. Дык ён ёсць, ці яго няма?

Міраслаў ГРЫКА

Сваімі вачыма

Каранавіруснае тэлебачанне

Спакойнымі не былі Велікодныя святы ў грамадскім сэнсе для нашай, беларускай нацыянальнай меншасці. А ўсё дзякуючы закалоту, які закруцў дырэктар Беластоцкага асяродка Польскага тэлебачання Яўген Шпакоўскі. Менавіта ў рамках змагання з каранавірусам вырашыў ён вывесці перадачу «Беларускі тыдзень» і іншыя праграмы нацыянальных меншасцей з арганізацыйна-вытворчай структуры свайго асяродка. На такую развязку не пагадзіўся шматгадовы выдавец гэтых праграм Мікола Ваўранюк, інфармуючы медыя і грамадства ў передвелікодную пятніцу. Пад ціскам медыя (асабліва вельмі моцна заангажаваўся тут Мацей Халадоўскі, былы ніўскі журналіст, а зараз супрацоўнік «Газеты выбарчай», які ў Вялікую суботу і святочны панядзелак праінфармаваў аб складзьшайся сітуацыі ўсю Польшчу) і палітыкаў сам дырэктар мусіў папрацаваць над нядзельнай велікоднай перадачай, пад якой у якасці выдаўца падпісалася Кацярына Паплаўская, журналістка па праваслаўных тэмах у беластоцкім тэлеэфіры. Узровень пабачанага і пачутага ў гэтым выданні найлепей пракаментаваць проста маўчаннем. У выніку закалоту і пратэстаў беларускіх арганізацый, медыя, палітыкаў, дырэктар Шпакоўскі пакінуў «Беларскі тыдзень» і Міколу Ваўранюка выдаўцом толькі гэтай праграмы. Аднак надалей хоча вывесці перадачы іншых нацыянальных меншасцей з беластоцкага тэлебачання. Мы, як беларусы, не пагаджаліся з гэтым у сваіх пісьмах і надалей лічым, што гэта дрэннае і нікому непатрэбнае рашэнне. Прапануем увазе нашых чытачоў дакументацыю гэтых падзей.

Яўген ВАПА

Białystok, 17.04.2020 r.

Mikołaj Wawrzeniuk
wydawca „Tygodnia Białoruskiego”
„My Romowie”, „Tatarskich Wieści”
„Wiadomości Rosyjskich”

Sz. P. Katarzyna Kakowska-Maksimowicz
Przewodnicząca Rady Programowej
TVP Białystok

Szanowna Pani Przewodnicząca,

jako wydawca programów mniejszościowych w TVP Białystok, który co roku przed Radą Programową składa sprawozdanie ze swojej działalności, muszę poinformować o sytuacji „Tygodnia Białoruskiego” .

Program przestał ukazywać się w wyniku rozporządzenia dyrektora Eugeniusza Szpakowskiego z dnia 16 marca. W dniu 7 kwietnia sekretarz programowy Ośrodka Grzegorz Kazberuk poinformował mnie telefonicznie, żebym przygotował program archiwalno-montażowy na niedzielę 19 kwietnia. Postępując zgodnie z wymogami pracy w warunkach nadzwyczajnych, przystąpiliśmy do montażu programu w dniu 14 kwietnia. Montaż telefonicznie przerwał dyrektor Eugeniusz Szpakowski, informując mnie, że program musi w całości powstać poza Ośrodkiem TVP w Białymstoku. Ponieważ takich decyzji nie można wprowadzić w czyn z dnia na dzień, a tym bardziej z godziny na godzinę, poprosiłem o możliwość dokończenia montażu i czas na zastanowienie się nad przyszłością programu. Nie dostałem takiej możliwości.

W zamian za to Dyrektor zaproponował mi umowę, na mocy której wyprowadziłbym „Tydzień Białoruski” poza Telewizję Polską. „Ten program od samego początku był i jest integralną częścią Ośrodka TVP w Białymstoku. Ma swoich wiernych widzów i wypełnia w najlepszy z możliwych sposobów misję publiczną TVP, ponieważ zapewnia obywatelom polskim narodowości białoruskiej informacje o ich życiu i w ich języku. Za ten program ośrodek otrzymał pierwszą w swojej historii nagrodę na festiwalu „U siebie” w Krakowie/Przemyślu. Do jego jakości nie miała zastrzeżeń Rada Programowa TVP Białystok”

чытайце ☞ 8

Настаўнікі роднай мовы

Бацькі ахвотна пасылалі сваіх дзетак *«na białoruski do pani od polskiego»*. Я вельмі ўдзячна ім за гэта.

— Чаму Вы сталі настаўнікам беларускай мовы?

— Проста, нечакана. Калі пад канец 1990-х гадоў з'явілася магчымасць навучаць беларускай мове ў школе, наш тадышні войт, пан Станіслаў Федаровіч, добры і разумны чалавек, рашыў, што будзе навучанне ў Шудзялаўскай гміне. Але ж не было кадраў. Сяброўка, пані Аня Сятэйка ведала беларускую літаратурную мову, а я — мясцовую гаворку. Мы дамовіліся на супрацоўніцтва і неяк спраўляліся.

— Хто для Вас ідэал настаўніка роднай мовы?

— Я вельмі коратка звязана з асяроддзем, але ўсіх настаўнікаў, якіх я пазнала, лічу героямі, *omnibusami*, вельмі добрымі людзьмі. Яны заўсёды дапамагалі добрай радай і служылі дапамогай. Яны — мае ідэалы.

— Ці супрацоўнічаеце з настаўнікамі беларускай мовы ў іншых школах? Калі так, назавіце сваіх сяброў.

— Добрыя сяброўкі гэта Таня Андрацкая з Беларусі, якая жыве ў Саколцы і працуе ў Бабіках і Шудзялаве. Гэта Аліна Ваўранюк з беластоцкай «чацвёркі» і метадыст Іаланта Грыгарук. Я была зусім «зялёнай», а яны мяне ўважна слухалі, усё талкавалі і падалі дапаможную руку.

— Якія арганізацыі і ўстановы, паводле Вас, найбольш дапамагаюць?

— Кожныя дзверы, у якія я дабівалася, адчыняліся. Гэта была «Ніва», АБ-БА, БГКТ і Гмінная ўправа ў Шудзялаве.

— Ці ведзяце ў школе беларускія праекты для сваіх вучняў? Калі так, назавіце іх.

— У час маёй працы з дзеткамі мы знаёміліся з гісторыяй нашай Малой Айчыны. Мы пісалі працы па-польску і па-беларуску на конкурс «Наша гняздо» і ў гмінную газету. Развучвалі калядныя і велікодныя песні, гаварылі пра рэлігійныя і свецкія звычаі. Стараліся пазнаць усё, што было калісь, а цяпер адмірае.

— Ваш любімы беларускі конкурс?

— «Пазнай Беларусь», «Роднае слова», «Беларуская песня» і «Абрады на сцэне». Дзеткі ахвотна рыхтаваліся, вельмі перажывалі паездкі, а як здарылася ўзнагарода, то проста былі шчаслівыя.

— Ці можаце разлічваць на дапамогу бацькоў, асяроддзя?

— Дапамагалі бацькі і гмінныя ўлады, вазілі на конкурсы ў Бельск ці Беласток, фундавалі падарункі.

— Ці навучанне на прынцыпе добраахвотнасці для вас складанасць ці, можа, козыр?

— У Шудзялаўскай школе сітуацыя спецыфічная, тут большасць навучэнцаў — католікі. Але бацькі ахвотна пасылалі сваіх дзетак *«na białoruski do pani od polskiego»*. Я вельмі ўдзячна ім за гэта.

— Ці можаце зрабіць усё за тры гадзіны ў тыдзень, што раней запланавалі?

— Я працавала настаўніцай беларускай мовы з групай дзяцей, якія прыходзілі на г.зв. рэгіянальны гуртok. А тут кольказь гадзін была розная.

— Ёсць у Вас лаўрэаты прадметнага конкурсу? Калі так, назавіце іх лік.

— Пра лаўрэатаў я чытаю ў «Ніве» і дару ўсмешку для ўсіх: дзетак, настаўнікаў, бацькоў.

— Ці, паводле Вас, падручнікі па беларускай мове дапасаваныя да сучаснасці?

— Усё мяняецца — свет і людзі, а час падкідае навінкі. Таксама падручнікі патрабуюць змен, хаця ў кожным шмат універсальнага, звышчасовага.

— Ваш любімы падручнік па беларускай мове?

— Новы падручнік Аліны Ваўранюк для меншых дзяцей, падручнікі для гімназіі і сярэдніх школ пад рэдакцыяй Анны Радзюкевіч.

— Хто Ваш любімы беларускі аўтар?

— Ніўскія Міра Лукша, Гандзя Кандрацюк і кузаўскі карэспандэнт Валодзя Сідарук.

Матушка Людміла Клімук з бацюшкам Аляксандрам і ўнукам Філіпам

Людміла КЛІМУК (зараз пенсіянерка), закончыла Пачатковую школу ў Каралёвым Мосце, II Агульнаадукацыйны ліцэй у Беластоку і Факультэт паланістыкі на філіяле Варшаўскага ўніверсітэта ў Беластоку. У 1979-1982 гадах працавала ў ПШ № 3 у Саколцы, пасля да 1995 года была дырэктарам ПШ у Паўночным Востраве, далей навучала польскай і беларускай мовам у Шудзялаве (да 2008 года). Жыве на плябаніі на хутары паміж Паўночным і Паўднёвым Вастравамі з мужам, бацюшкам Аляксандрам. Яна псаломшчыца ў сваёй царкве. У сям'і дзве дачкі — Наталля і Магдаліна, ад якіх маюць чатырох унукаў: Філіпа, Грышку, Петруся і Мішку.

— Якую беларускую кніжку Вы актуальна чытаеце?

— Актуальна больш спяваю — велікодныя, царкоўныя напевы і канапелькі па-беларуску. Дастала некалькі малітоўнікаў на беларускай мове і іх чытаю.

— Ці прывіваеце цікавасць да беларускай прэсы?

— У нашай хаце заўсёды ёсць «Ніва», «Czasopis» і „Przegląd Prawosławny" з беларускай старонкай.

— Якое, паводле Вас, самае цікавае беларускае мерапрыемства?

— Усе мерапрыемствы, дзе чуеш роднае слова, музыку і купіш добрую кніжку.

— Ці размаўляеце са сваімі вучнямі па-беларуску па-за ўрокамі, школай?

— Ой, як калісь мы размаўлялі! А цяпер стараюся хоць з унукамі пагутарыць па-свойму, паназываць тое і сёе, нешта прачытаць, расказаць або песеньку заспяваць.

— Ці маеце прыкрыя ўспаміны ў сувязі са сваёй прафесіяй?

— Можа штось і ліхога здарылася, але помніцца адно дабро.

— Што Вас палохае, наклікае стому?

— Сённяшні час, час пандэміі. А ўжо здаўна — пустыя вёскі і закрытыя школы з-за недахопу дзяцей.

— Ці сярод Вашых вучняў ёсць вядомыя выпускнікі?

— Ёсць такія, што пайшлі ў шырокі-далёкі свет і занялі высокія крэслы. Яны ўсе ды іншыя памятаюць, пазнаюць і паздраўляюць „Panią Ludmiłę".

— Ці атрымалі Вы ўзнагароды за сваю працу (грашовыя, ганаровыя)?

— Штосьці калісьці «капнула».

— Што Вам дае сілу, натхненне?

— Найбліжэйшая радня, парафіяне і ўсе людзі, якіх я сустракаю.

— Самы цудоўны ўспамін настаўніка беларускай мовы?

— Памятаю, як вярнулася ў школу са шпіталя. А мае дзеткі зрабілі праз цэлы калідор «шпалер» і білі брава.

— Які нацыянальны сімвал упрыгожвае Ваш клас?

— Знак Пагоня.

— Як бачыце будучыню беларусаў?

— Трэба ведаць сваё, шанаваць і перадаваць іншым. Жыве Беларусь!

Апытальнік правяла
Ганна КАНДРАЦЮК

Шахматным канём

Упалі мне акуляры, не ўпершыню. Дагэтуль усё абыходзілася беспраблемна, акуляры не ламаліся і можна было імі бесперапынна карыстацца. А вось цяпер здарылася навінка — выпала шкельца. Што рабіць? Трэба ў аптычную майстэрню. Бо і рэцэпт на новыя акуляры таксама ляжыць у мяне мо з тры-чатыры гады, але ўсё неяк хапала ленасці той рэцэпт не запускаць у ход. А і шкельцы ў старых акулярах, здалося мне, крыху прытухлі і варта было б іх пачысціць у спецыяліста.

Ну то пашагаў я са сваёй акраіны горада ў цэнтр, на вуліцу Ліповую, дзе майстэрня, якою я дагэтуль сімпатычна карыстаўся. Злез з аўтобуса на Легіяновай мяркуючы прайсці побач парку ў напрамку Лялечнага тэатра, да вуліцы Каліноўскага, а адтуль спусціцца на Ліповую. Але парк і праходы загароджаны; пашкадаваў я, што не злез з аўтобуса раней, каб прайсці пасажам каля Оперы... Абышоў я парк каля арліста-богаайчыннага помніка — такая разнавіднасць шпацыру...

На дзвярах аптычнай майстэрні застаў я вывеску, што ўстанова не працуе да адмены. Ну, пандэмія, трэба абмежаваць усялякія міжчалавечыя блізкія кантакты, каб вірусам было далёка да чарговых чалавечых трафеяў. Яны ж толькі чакаюць, каб ускочыць на пашкоджаныя акуляры і такім зайцам перабрацца да іх носьбіта — каб стаў і іх носьбітам. Што ж, цалаваць клямку цяпер небяспечна, таму павесіў я толькі нос над тратуарам і падаўся ў напрамку Лялечнага тэатра і Оперы каб прайсці пасажам побач іх да вуліцы прэзідэнта Качароўскага. Але і пасаж загароджаны...

Быццам пасажы гарадзіць не загадвалася, але ж пры тым акультураваючым пасажы стаяць дзве лавачкі, а лавачкамі карыстацца забаронена. Ну то заміж зацягнуць тыя лавачкі забаранняльнай стужкай, руплівыя беластоцкія загадчыкі гарадской прасторы загарадзілі папросту цэлы пасаж. Каб з вуліцы Каліноўскага да вуліцы Качароўскага было пешаходам не бліжэй чым вірусам...

Зноў зрабіў я кругаля ў напрамку вуліцы Качароўскага. Да яе апошнімі гадамі дабавілі прадаўжэнне вуліцы Кіеўскай, якое назвалі вуліцай святой Анны. Значыць вуліцай Божай Бабулі; але не гэта тут істотнае. Істотны тут пешаходны пераход гэтай вуліцы — яго трэба пераходзіць ходам шахматнага каня. Бываў я ў розных мясцінах, але такое новаўвядзенне ўпершыню сустрэў у сваім Беластоку — нашы загадчыкі гарадской прасторы не спяць, мазоліста працуюць, каб кінуць народу пад ногі нейкую калоду. Ужо даволі слаўнае скрыжаванне вуліцы Кавалерыйскай з Веснавой, дзе зроблена шмат, каб тузануць нервы аўтавадзіцелям. Ну, Беласток жа таксама мусіць чымсьці зацікавіць глабальны народ, каб і мы не асталіся ў цяньку Крывой вежы ў Пізе.

Дома прыгляну́ўся я сваім акулярам. Ад шматразовых упадкаў трэснула ў іх абрамленне аднаго са шкельцаў і тое шкельца пакарысталася нагодай каб вырвацца на свабоду; удалося без ніякай траўмы. Абрамленне таксама не надта рассыпалася, таму ўзяў я клей, склеіў абрамленне, уваткнуў у яго шкельца... І зноў магу чытаць і пісаць. А з вірусам трэба часам пазмагацца самастойна, падхалімнічаць яму, пахадзіць каля яго не простымі пасажамі, а парупліўцца то пешымі кругалямі, то кавалькадамі шахматнага каня...

(ав)

На Бельшчыне каранавірус стаў хутка распаўсюджвацца

Тэкст і фота **Аляксея МАРОЗА**

Тое, што спачатку каранавірус у Бельскім павеце стаў намнога хутчэй распаўсюджвацца, чым на іншых тэрыторыях Беласточчыны, дзе кампактна пражываюць беларусы не абазначае, што такія тэндэнцыі будуць утрымлівацца надалей. У Сямятыцкім, Гайнаўскім і Беластоцкім паветах таксама пацверджаны захворванні, выкліканы каранавірусам, а па-за Бельскім паветам найбольш такіх захворванняў фіксуецца ў Беластоку. Аднак у сталіцы нашага ваяводства жыве прыблізна ў дзесяць разоў больш жыхароў, чым у Бельску. Напярэдадні Вялікадня паведамлялася аб шматлікіх у параўнанні да іншых паветаў Падляшша чарговых выпадках захворванняў жыхароў Бельскага павета, у якіх пацверджана была наяўнасць каранавіруса. Аднак намаганні Павятовай санітарна-эпідэміялагічнай станцыі і Самастойнага публічнага комплексу аховы здароўя ў Бельску-Падляшскім, а таксама іншых службаў і дысцыплінаваны падыход да змагання з пандэміяй каранавіруса многіх жыхароў Бельшчыны пачалі даваць станоўчыя рэзультаты і ў Бельскім павеце стаў прытарможваць тэмп новых інфекцый. Ізаляцыя, урадавыя забароны і патрабаванні спрычыніліся, што каранавірус стаў распаўсюджвацца па ўсёй Польшчы намнога вальней, чым у краінах Заходняй Еўропы.

Працаўнікі бельскага шпіталя, устаноў, суполак, прадстаўнікі іншых прафесій, пенсіянеры і іх сямейнікі гэта асобы, у якіх пацверджана была тэстамі наяўнасць каранавіруса. У час пісання гэтага артыкула, у канцы першага тыдня Вялікадня, аказалася, што больш чым кожны трэці жыхар Падляшскага ваяводства, у якога было пацверджана тэстам заражэнне каранавірусам, жыў у Бельскім павеце, дзе было зарэгістраваных каля 130 выпадкаў заражэння гэтым вірусам. Складана было працаўнікам Павятовай санітарна-эпідэміялагічнай станцыі ў Бельску-Падляшскім выявіць, ад якіх асоб пачалося распаўсюджанне каранавіруса ў Бельскім павеце. Заражэнне каранавірусам магло прыйсці на Бельшчыну ад асоб, якія хварэлі, не ведаючы аб заражэнні, у якіх вынікам наяўнасці каранавіруса мог быць толькі большы насмарк. Аднак, на жаль, частка заражаных каранавірусам хварэюць вельмі цяжка. Трэба іх падключаць да рэспіратараў і карыстацца іншай апаратурай для ратавання жыцця. Ва ўсёй Польшчы на 11 тысяч інфікаваных каранавірусам асоб памерла амаль 500 чалавек, а на такую колькасць заражаных вірусам грыпу памірае ў сярэднім адна асоба. Частка людзей заразілася нядаўна і хвароба ў іх толькі стала разгортвацца. З ліку 11 тысяч заражаных каранавірусам выздаравела покі каля дзвюх тысяч чалавек. У Бельскім павеце з ліку заражаных прыблізна чвэрць выздаравела да часу пісання гэтага артыкула, што было пацверджана тэстамі. Мая суразмоўца з Бельска-Падляшскага, да якой першай я патэлефанаваў, каб даведацца пра настрой у горадзе, сама аказалася інфікаванай.

— Я сама заражана каранавірусам. Заражэнне адбылося вельмі нечакана. На тыдні перад каталіцкім Вялікаднем пайшла я ў сваю амбулаторыю, каб узялі ад мяне кроў для праверкі стану майго здароўя. Абрадавалася я, што не было чаргі людзей, паколькі магла б ад іх заразіцца. Аднак на другі дзень каталіцкага Вялікадня патэлефанавалі мяне з санэпідэмстанцыі і паінфармавалі, што медсястра, якая брала ў мяне кроў, аказалася заражанай каранавірусам. Таму будуць тэставаць мяне на наяўнасць віруса, а мяне чакае каранцін. Я была пераканана, што праверка гэта толькі фармальнасць. Я не заўважыла ў сябе сімптомаў, якія маглі б сведчыць аб заражэнні каранавірусам і лічыла сябе здаровай. Аднак ужо на другі дзень пасля праверкі паінфармавалі мяне, што я заражаная і гэта было для мяне вялікай нечаканасцю. У каранцін трапілі мой муж і сям'я сына, паколькі ў мяне быў кантакт з нявесткай. Аднак усе мае сямейнікі аказаліся здаровымі, незаражанымі каранавірусам, але абавязаны былі прайсці каранцін у месцах свайго жыхарства. Добра, што працаўнікі санэпідэмстанцыі паінфармавалі мяне аб магчымасці заражэння каранавірусам і з дапамогай тэста пацвердзілі ў мяне інфекцыю. У іншым выпадку я несвядома магла б заразіць мужа і астатніх сямейнікаў. У мяне не было і надалей амаль няма ніякіх сімптомаў, якія маглі б сведчыць аб маім заражэнні каранавірусам. Тэмпература ў мяне толькі крыху перавышае 36 градусаў і такая цяпер утрымліваецца ўвесь час. Не было ў мяне ні насмарку, ні кашлю, не балелі ні галава, ні горла. Надалей добра адчуваю смак і добры ў мяне нюх, паколькі ў некаторых інфікаваных асоб выступаюць праблемы з адчуваннем смаку і нюху. Толькі ў нагах стала круціць у два разы мацней, чым круціла раней. Аднак я падумала, што можа гэта на змену надвор'я, паколькі ў мяне так пастаянна бывае, — стала расказваць жыхарка Бельска-Падляшскага пенсіённага ўзросту, якая пажадала захаваць ананімнасць. Распавяла таксама аб умовах, у якіх жыве, змагаецца з каранавірусам і аб дапамозе сямейнікаў, якія робяць пакупкі і рыхтуюць харчы. — Штодзень прыязджаюць паліцыянты пад наш дом, тэлефануюць мне, а я выходжу на зашклёную веранду і пацвярджаю, што я дома. Пытаюць мяне, ці не патрабую нейкай дапамогі, напрыклад, прапануюць зрабіць пакупкі, але такой неабходнасці ў мяне няма. У Бельску жывуць мае сямейнікі, якія робяць пакупкі мне і мужу. Мой муж здаровы, але і ён праходзіць каранцін. Зараз я дзень і ноч праводжу на другім паверсе дома, а мой муж на першым. Абагравае дом, варыць есці і размаўляем з большай адлегласці. Суседзі ў нас адказныя людзі і яны са зразуменнем успрынялі ўмовы, у якіх я апынулася з мужам, паколькі ж бачаць паліцыянтаў, якія да нас штодзень прыязджаюць, — сказала мая суразмоўца і рашылася перасцерагчы іншых перад заражэннем вірусам. — Мой выпадак паказвае, што можам спаткаць асобы, якія самі не ведаюць, што яны інфікаваны, і несвядома спрычыняцца да заражэння іншых асоб. Калі адбылося аблягчэнне ізаляцыі, больш асоб выйшла на вуліцы, але надалей трэба трымацца санітарнага рэжыму, які абавязвае цяпер.

Іншай маёй суразмоўцай была настаўніца з Бельска-Падляшскага.

— Калі ў Бельску тэсты пацвердзілі многа заражэнняў каранавірусам, жыхары горада сталі моцна апасацца за сваё здароўе і жыццё. Гэта было відаць у горадзе і я таксама трымаюся ўсіх санітарных указанняў. Цяпер хаджу з масачкай на твары, у рукавічках і трымаю адпаведную адлегласць ад іншых асоб. На першы дзень Вялікадня я сваткавала з бацькам, якому раней дапамагала падрыхтавацца да свята. На вёсцы бачыла, што людзі трымаліся ўказанняў аб ізаляцыі ад староннніх асоб. Калі я вярнулася ў Бельск і было ўжо дазволена выходзіць з дамоў дзеля рэкрэацыі, убачыла, што моладзь не перасцерагала санітарнага рэжыму і па тры-чатыры асобы ездзілі побач сябе на веласіпедах. Калі не будзем трымацца ізаляцыі і спатыкацца са староннімі асобамі, каранавірус можа надалей распаўсюджвацца, — сказала Юлія Міранчук, настаўніца з Бельска-Падляшскага.

Найцяжэй было жыць згодна з указаннямі ўрада ў кватэрах у блоках і ў аднаасобных дамах адзінокім старэйшым людзям. Многія старэйшыя жыхары Бельска-Падляшскага ў магазіны і аптэкі стараліся выходзіць толькі ў выпадках неабходнасці, калі не было магчымасці папрасіць зрабіць пакупкі малодшых сямейнікаў або суседзяў.

— Калі толькі ў краіне пачынала разгортвацца пандэмія, прыехалі да мяне на

чытайце ☞ 11

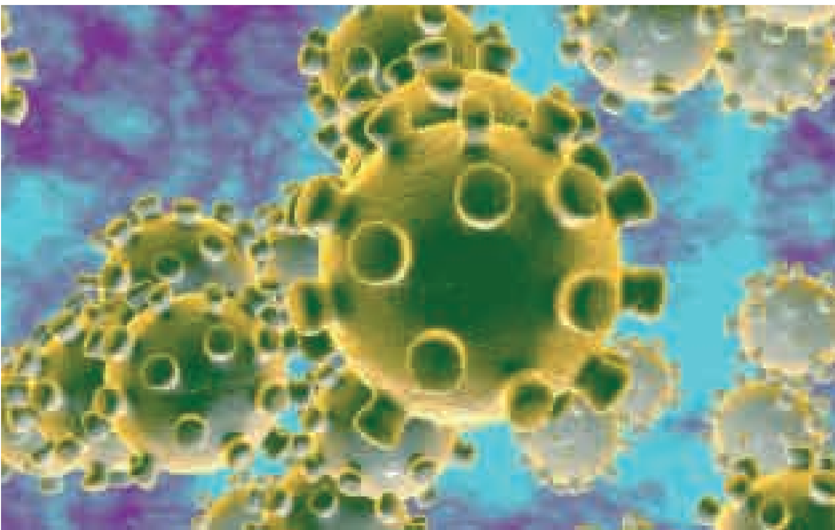
Яднайцеся і не дзяліцеся!

Ад пачатку гэтага года свет жыве ў жаху. Выбух эпідэміі каранавіруса быў шакіраваным і хуткім — праз 11 дзён пасля таго, як улады Кітая сталі лячыць першых пацыентаў, заражаных новай хваробай, людзі сталі паміраць. Праз дзесяць дзён вірус распаўсюдзіўся ў іншыя азіяцкія краіны, а потым у Еўропу і ЗША. Цяпер высвятляецца, што ў пачатку студзеня ізраільскі рабін прадказаў гэтую заразу і прадказаў, што нас чакае.

Ізраільскі **рабін Іосіф Пінта** (на здымку) – сусветнай вядомасці містык, які жыве ў Марока. У пачатку года ў яго было бачанне, пра якое ён сказаў сваім паслядоўнікам: «Усе ведаюць, што я вельмі асцярожны ў сваіх выказваннях, але хутка ў свеце чакаецца нешта страшнае. Свет будзе ў шоку, які ўвойдзе ў гісторыю як адзін з найгоршых. Ён пачнецца праз некалькі дзён. Мы павінны пачаць рыхтавацца і маліцца зараз».

Калі яго словы аказаліся праўдзівымі, за яго прагнозамі сталі сачыць мільёны людзей, і ён выдаў заяву пра будучыню чалавецтва: «Я нікога не прабую напалохаць. Прагну толькі сказаць вам страшную праўду. Дзясяткі тысяч чалавек ад пачатку пандэміі загінулі ў Кітаі, мільёны знаходзіліся на каранціне на працягу некалькіх тыдняў. Тыя, хто не памірае ад гэтай хваробы, галадаюць. У хуткім часе харчаванне скончыцца, і тады людзі зразумеюць, што губляць няма чаго, і паспрабуюць выратаваць сябе. Тады іх халакост пачнецца ў Кітаі".

Іосіф Пінта дадаў, што не ўсе навіны пра гэтую хваробу публікуюцца: «Вельмі хутка людзі пачнуць разумець, што ад грамадства хаваецца шмат інфармацыі, як пра эпідэмію наогул, так і пра тое, што адбываецца ў Кітаі. І калі людзі зразумеюць — тады ў свеце наступіць такі страшны і цяжкі перыяд, якога не было некалькі стагоддзяў. Сусветная эканоміка збалансавана з Кітаем, але Кітай знаходзіцца на мяжы поўнага краху. Усе крамы, якія прадаюць кітайскія тавары, прыйдзецца зачыніць. Кітая ўжо няма, цяпер пра яго можна забыцца. Гэта ўжо адбылося. Апошнія тавары, выраблены ў Кітаі — вось што засталося ў складах. Больш тавараў адтуль не будзе, бо па меры прасоўвання эпідэміі Кітай будзе цалкам пад каранцінам». Ізраільскі навуковец таксама выявіў, што эпідэмія ўжо была абвешчана ў Кнізе Езэкііля. Біблія абвяшчае: «І я разлію Свой гнеў на Сін, на крэпасць Егіпта, і ў Но знішчу шумны тлум. І пашлю агонь у Егіпет; і задрыжыць ад страху Сін і ўпадзе Но, а ворагі будуць атакаваць Мемфіс у сярэдзіне дня». Пінта тлумачыць, што на сучасным іўрыце «Сін» гэта назва Кітая.

Каранавірус з Кітая выклікаў трывогу ва ўсім свеце, часам мяжуючую з панікай. Многія шукаюць адказу на пытанне, як узнік вірус з Ухань і чаму ён так хутка распаўсюдзіўся, замучыўшы так шмат людзей. Іншы рабін, **Матыт'яху Глазерсон**, таксама спасылаецца на тую ж Кнігу. Па словах гэтага аднаго з супярэчлівых даследчыкаў Бібліі, сусветная эпідэмія прагназавалася тысячы гадоў таму. Ён прааналізаваў спецыяльныя коды Бібліі, якія змяшчаюцца ў Старым Запавеце, і апублікаваў відэа, у якім прадстаўляе сваю тэорыю. Кажа, што каранавірус узяўся ад пацукоў, змей, кажаноў, рыб і маладых ваўкоў, і гэта рэзультат «нячыстай ежы». Каб адчытаць гэтае прароцтва, трэба выкарыстоўваць спецыяльныя «біблейскія коды» (гэтае слова ўпершыню з'явілася ў 1997 годзе). Рабін сцвярджае, што тайныя коды, схаваныя ў Торы, могуць прадказаць найбольш важныя падзеі, якія адбыліся і адбудуцца тысячы гадоў пасля напісання Пяцікніжжа. Тут ён «расшыфроўвае» фрагмент Кнігі Левітаў. Ён тлумачыць, што там гаворка пра наступствы ўжывання «нячыстай» ежы і грэх «з'ядання канечнасці яшчэ жывой жывёлы». У іншай частцы таго ж урыўка рабін падкрэслівае літары, якія азначаюць «сіні» або «кітайскі».

«Маем усё гэта падрабязна апісана ў раздзеле Торы, дзе гаворыцца пра рэчы, якіх нельга спажываць, — тлумачыць Глазерсон, усхвалявана паказваючы на падкрэсленыя радкі Бібліі: «Я аддзяліў для вас нячыстыя рэчы, тады вы будзеце для мяне святым народам». Адкрыванне і разуменне гэтага так займае: каранавірус, Кітай і канечнасць жывой істоты: такія эфекты бачым мы сёння», заключае ён.

Насуперак таму, што сцвярджае супярэчлівы святар, біблейскія коды шырока не прымаюцца ў асноўных кірунках як юдэйскіх, так і іншых навукоўцаў. Журналіст, які стаіць за іх папулярызацыяй, Майкл Дроснін, заснаваў сваю кнігу на артыкуле, апублікаваным матэматыкамі ў мэйнстрымным часопісе. Але нават яны адхілілі думку Дросніна, што Біблія можа прадказаць будучыню, калі б пералічваць матэматычна вырваныя з кантэксту словы і фразы.

Рабін Глазерсон выдаў больш за 30 кніг пра біблейскія коды і звязаныя з імі тэмы. Ён згадваецца на сайце Іўрытскага ўніверсітэта Ерусаліма і звязаны з рухам, які працуе дзеля яўрэйскага месіі (крыніца: The Jerusalem Post).

Будыйскі манах Зігонг жыў у Кітаі больш за сто гадоў таму. Хоць невядома, ці ўсё гэта прароцтва не падробленае, грамадзяне Кітая даўно кажуць, што манах ведаў, што павінна адбыцца, і спрабаваў перасцерагчы сваіх землякоў ад эпідэміі. Зігонг, кажуць, напісаў, што ў 2020 годзе Кітай будзе ў роспачы: «2020 год будзе часам, калі ўвесь Кітай будзе плакаць. Знакі атрымаюцца настолькі дрэннымі, што кітайскі Новы год не будзе адзначацца. Чума прыйдзе пазней. Будзе так люта, што тыгры і львы схаваюцца ў гарах. Чума ахіне ўсю краіну, а потым разліецца па ўсім свеце. Неўзабаве рыс стане такім дарагім, што ніхто яго больш не будзе есці. Тады рэкі затопяць усе лодкі. У гэтым годзе людзі будуць нарыхтоўваць рыс толькі ранняй вясной. У наступныя сезоны не будзе ні фасолі, ні збожжа, бо саранча накрые ўсе палеткі». Калі прароцтва манаха праўдзівае, то хаця б яго частка ўжо здзейснілася. Кітай сапраўды пацярпеў ад чумы, якая пачала распаўсюджвацца там непасрэдна перад Новым годам (Кітайскі год Металёвага пацука пачаўся 25 студзеня 2020 года). Больш за тое, у цяперашні час краіна змагаецца не толькі з каранавірусам, але і саранчой. Манах у сваім прароцтве даваў рэкамендацыі для кітайцаў на 2020 год, каб яны змаглі перажыць пошасць. Раіў: «Будзьце побач са сваімі сем'ямі і суседзямі. Лепш будзе, калі пачняце назапашваць золата і ежу, якімі потым зможаце падзяліцца з любімымі людзьмі. Не цярпіце зладзейства паміж людзьмі. Аб'яднайцеся і не дзяліцеся. Калі вам гэта ўдасца зрабіць, усё перажывяце, дасце рады!»

Міра ЛУКША

„Нешта нас выпрабоўвае"

„Штосьці нас тэсціруе", — пад такім загалоўкам я прачытаў цікавую размову з Вольгай Такарчук у „Выбарчай газеце" ад 11-13.04.2020. Вёў з ёю размову Міхал Ногась. У велікодным выпуску газеты лаўрэатка Нобелеўскай прэміі раздумвае, як пандэмія каранавіруса ўплывае на наша жыццё.

„Нешта нас выпрабоўвае. Я не ведаю, ці гэта фатум, дэман, Прырода, Бог, нешта безасабовае, выпадковасць? Гэта нас правярае на многіх узроўнях".

Паводле яе слоў, пандэмія — праверка таго, як мы збудавалі грамадства, як працуе дзяржава і, нарэшце, якімі мы з'яўляемся. Якія падзелы і няроўнасці ў нас. „Адны дзеці сядзяць дома з ноўтбукам на каленях, падключаным да аптычнага валакна і маюць доступ да багатай бібліятэкі бацькоў. У іншых няма нічога, няма разеткі да свету, за выключэннем дзяржаўнага тэлебачання, якое распавядае ім, як ёсць".

Гэта, вядома, тычыцца і нашага рэгіёна — Падляшша. Як мы пабудавалі нашы „Маленькія Радзімы"? Як у гэты момант дзейнічаюць нашы гмінныя ўправы, медыцынскія цэнтры, цэнтры культуры і школы, да якіх і так было далёка. Цяпер шмат хто шые маскі, як у Гарадку ці Нараўцы. Дапамагаем адзін аднаму.

Як працуе тут наша беларуская грамада? Як мы яе пабудавалі? А якая яна побач? У Беларусі за мяжой.

Беларусь па-ранейшаму застаецца адзінай краінай Еўропы з незакрытымі межамі. Уся Еўропа жартуе над спецыфічнымі метадамі барацьбы прэзідэнта Беларусі з каранавірусам. Вядома, смяюцца над парадай піць гарэлку і хадзіць у саўну ці назіраць за працай трактара. „Я пачаў жартаваць, што гарэлкай трэба будзе не толькі прадэзінфікаваць рукі, але, напэўна, таксама выпіць 40-50 г у выглядзе чыстага алкаголю... Толькі не на працы", — раіў прэзідэнт. „Я зноў назіраю новы псіхоз — часнакова-імбірны. Супакойцеся, радзі Бога. Усё, што трэба, часнаку і цыбулі хопіць для кожнай сям'і. Вам не трэба цалкам пераходзіць на часнок і цыбулю. А імбір і лімон — гэта не наша ежа. Калі вы раней не набылі імунітэт, і сёння не знойдзеце гэтага ў імбіры — не хвалюйцеся, не марнуйце грошай". Школы, дзіцячыя садкі і ўніверсітэты таксама не былі зачынены. Працуюць галерэі, кінатэатры, тэатры і цырк. Гульня ў футбольнай лізе. Увесь свет ведае гэтыя свойскія „рашэнні".

Акрамя таго, у інтэрнэце распаўсюдзіліся ўсялякія мемы пра тое, „Як Падляшша спраўляецца з каранавірусам?" Усе гэтыя самагонныя вырабы дзеля дэзінфекцыі. І многае іншае.

Як мы павінны (і ці павінны мы) дзейнічаць у якасці беларускай нацыянальнай меншасці? Як гэтая „наша Радзіма" існуе ў Польшчы?

Гэта радзіма, пра якую калісьці пісаў Сакрат Яновіч: „Дом, маці, бацька, брат, цёткі, дзядзькі, двор, сабака, куры, авечкі, карова, поле, збожжа, луг, царква, вяселлі, хросты, пахаванні, калегі [пасля каляжанкі], вечарыны, забавы на пашы, фальклорны жах. І яшчэ тысяча прадметаў і сітуацый". Захаванне гэтай памяці — наш галоўны абавязак.

Ці ў гэты момант ёсць яшчэ магчымасць для дзеяннняў у супольнасці? Ці маюць значэнне толькі нашы індывідуальныя паводзіны? Як у дадзены момант з нашай культурай і мастацтвам? Зразумела, працуюць, як гэта магчыма, „Часопіс", «Ніва», Радыё Рацыя. Але няма ніякіх сустрэч, культурных мерапрыемстваў і г.д. Гэты час можа быць для нас важным, каб мы маглі ўбачыць, што для нас каштоўнае. Што нас сапраўды яднае? Я думаю, гэта шырока разуметая КУЛЬТУРА. У рэшце рэшт, дзякуючы гэтай культуры (гэта ж не нейкі „ДУХ ПАДЛЯШША") мы выжылі як нацыянальная меншасць у Польшчы. Таксама дзякуючы ёй мы перажывем час пандэміі.

Я заклікаю да стварэння розных інтэрнэт-сустрэч з нашымі пісьменнікамі, паэтамі і іншымі творцамі Культуры.

„Слова роднае, суме мудры! Радасць неўгамонная, што часам лунае вясёлкаю на небе краіны майго прызначэння. І няспешна павучаеш мяне жыць сваім розумам ды гасцінцам ісці шырокім праз гады ўсяго раз адзін дадзеныя. Ты, як той сябар шчыры, не пакінеш і ў няшчасці.

Я табе толькі, слова ты маё беларускае, веру ды кланяюся.

Бог ты мой!

Ты мая рэлігія!"

Нешта нас выпрабоўвае! Давайце пройдзем гэты тэст на многіх узроўнях, станоўча!

Дарыюш ЖУКОЎСКІ

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.bialystok.pl)
www.e-zorka.pl

Зорка
для дзяцей і моладзі

Мне найбольш спадабаўся старажытны горад Памукале

У першы дзень сакавіка шэсць вучняў і трох настаўнікаў з нашай школы паехалі на абмен вучняў у горад Саліхлы ў Турцыі. Паездку наладзілі ў рамках праграм «Erasmus +» і «Hertiage of us». Разам з намі былі яшчэ вучні з Балгарыі і Партугаліі.

У час паездкі ў нас было многа заняткаў. Мы знаёміліся з культурай, звычаямі і рэлігіяй туркаў. Смакавалі таксама нацыянальныя стравы. Іх яда вельмі пікантная, вострая, а саладкасці як халва, баклава і локма салодшыя за цукар. Туркі з вялікай пашанай адносяцца да гарбаты, якую п'юць пасаладжанай у шкляначках у форме цюльпанаў. Хоць іх кухня розніцца ад нашай, беларускай, яна вельмі смачная.

Кожнага дня мы былі ў школе, гулялі з вучнямі ў мяч, ляпілі гаршкі з гліны, малявалі на вадзе традыцыйным метадам эбру і свае «мармуровыя» карціны друкавалі на Д-3-прынтары. Апрача гэтага ў нас было шмат паездак у розныя рэгіёны Турцыі. Мне найбольш спадабаўся старажытны горад Памукале (што значыць «баваўняная крэпасць») з гарой і тэрмальнымі крыніцамі. Вада, якая сцякае са схілаў гары, утварае дзівосныя вадаёмы з вапнавымі сценкамі-траверцінамі, а белыя, бліскучыя тэрасы, якія ўзніклі ў выніку адкладання солей з насычаных вапнай крыніц, робіць гару чароўнай. Памукале занесены ў спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

Мы таксама наведалі гарады Эфес і Ізмір ды бачылі там вадаспады.

У адзін вечар мы глядзелі як нявеста рыхтуецца да шлюбу. Вясельны абрад моцна адрозніваецца ад беларускай традыцыі, але іх звычаі маляўнічыя і цудоўныя.

Прыезджыя таксама павінны былі расказаць пра сваю культуру.

Мы прадставілі беларускія танцы і музыку.

Гэтая паездка была для мяне не толькі здзяйсненнем мар, але і вялікім урокам жыцця.

Матэвуш Асташэвіч,
7 клас ПШ № 3 з ДНБМ імя Ярослава Кастыцэвіча ў Бельску-Падляшскім

Зязюля, сокал і жаба

(беларуская народная легенда)

Жыў адзін багаты чалавек з жонкай, сынам і дачкой. Ды называлі яго Якуб. Паставіў ён дом на памосце, каб пахвастацца сваім багаццем. І вось у адну цёмную ноч прыйшлі зладзеі. Гаспадар, тут як тут, пад памост схаваўся. А жонка выскачыла з хаты, ды на вёску пабегла... Адны дзеці ў хаце асталіся. Схапілі сына разбойнікі і пытаюць:

— Дзе бацька?

— Не ведаю!

— Гавары, калі табе жыццё мілае,

— Я не скажу, не ведаю...

Збілі да крыві хлапчука ды да сястры прыступілі, пытаюць:

— Дзе бацька?

А яна надта злякалася і ўсё сказала. Разабралі бандзюгі памост, забілі бацьку і забралі грошы.

Вярнулася маці ў хату, бачыць — якая бяда, якое гора! Яна прытуліла да сэрца сына і кажа:

— Сынок-галубок, паляцім мы з табою ў барок, а яна, твая сястрыца, за кару хай цэлы век на балоце крэхча...

Стала маці зязюляй, а сын сокалам і разам яны на лес паляцелі. А дачка зрабілася жабай і паскакала на балота. Ад той пары маці плача па сваім мужу Якубе! Кліча яго жаласным клікам: Ку-ку! Ку-ку! А ў такт ёй дачка-жаба закрахтала ў балоце: крэх, крэх, крэх...

Таму па сённяшні дзень так асталося ў прыродзе, што пакуль не закуе зязюля дык і жаба раней гэтага не закрэхча.

(паводле легенды запісанай этнографам Раманавым у Сенненскім павеце на Магілёўшчыне)

гак

Алесь Ставер

Салаўі

Як толькі святочны
Засвеціцца дзень,
Дзядуля з кіёчкам
Па вёсцы ідзе.
Вялікую кайстру
Нясе ён з сабой.
І дзеці
Яго абступаюць
Гурбой.
— Дзядуля!
Свісткі пакажыце! —
Крычаць.
Павольна ён кайстру
Здымае з пляча.
І з кайстры таропка
Бяруць хлапчукі
Гліняныя цацкі —
Малыя свісткі.
... Яшчэ на бярозках
Не выбіўся ліст,
А ўжо салаўіны
Разносіцца свіст.
Старыя глядзяць,
Нарэшце адкрылі
Сакрэт жыхары:
— Ды гэта ж
Ганчар зарачанскі,
Хвядос,
Малым непаседам
Забаўкі прынёс.
Не будзе цяпер ім
Спакою і сну...
Раздаў ім Хвядос
Не свісткі?
А вясну.

УВАГА КОНКУРС! № 18-20

Разгадайце загадку, адказ дашліце ў „Зорку" да 9 мая 2020 г., найлепш па электроннай пошце. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Цэлы дзень у рэчцы купаецца, а на бераг выйдзе і ўся сухая.

Г...

Загадкі з роднай хаткі

Адказ на загадку № 13-2020: боты. Узнагароду, кніжку «Мая Радзіма», выйграла Наталля Мацвеюк. Віншуем!

Міфы

старажытных беларусаў

ЗАСУХА – нашы продкі лічылі, што яе насылаюць ведзьмары і зайздросныя, злыя людзі. Іншыя меркавалі, што гэта кара за парушэнні, кара нябесная за тое, што людзі шчыравалі ў дні адведзены святкаванню ці сеялі ў тэрміны не адпаведныя для пэўных раслінных культур.

Каб засцерагчыся ад засухі, людзі прымянялі многія дзеянні і спраўлялі рытуалы. Напрыклад, нельга было пачынаць нічога ў дні, калі пачыналася ворыва ў полі, калі ўскопвалі грады пад гародніну, ці садзілі бульбу. Казалі, што засуха можа прыйсці з-за таго, што нехта зрабіў пасевы перад Благавешчаннем. У той час, лічылі нашы продкі, зямля яшчэ спіць, яе нельга трывожыць. Нельга таксама было ў такі час паставіць плот або помнік на магіле нябожчыка. Тады, каб спыніць засуху, разбуралі платы, здымалі вароты ды неслі іх тапіць у раку або сажалку. Таксама пераварочвалі пастаўленыя ў неадпаведны час помнік ці крыж на магіле. Гэтае дзеянне паўтаралі дагэтуль, пакуль не пачаў ісці дождж.

Каб заставіць ісці дождж, нашы продкі здзяйснялі многія магічныя рытуалы. Яны разлівалі на полі ваду, прынесеную з трох або сямі калодзежаў ці крыніц. У іншых месцах, выпраўлялі мужчын касіць траву, бо верылі, што дождж не любіць касьбы і абавязкова, на злосць касцам, пральецца.

Дзе-ндзе, каб наклікаць дождж, застаўлялі падлеткаў несці ваду на лістку папараці ў далёкія сёлы. Ад лоўкасці і хуткасці пасланцоў залежала колькасць дажджу. Калі трапляліся неахайныя пасланцы і гублілі ваду на той жа папараці, з неба імжэла адно крапінкамі.

Часам пераворвалі дарогу сахою, у якую былі ўпрэжаны дзяўчаты. Падобныя рытуалы з удзелам дзяўчат-дзявіц — архаічныя, яны сустракаюцца пры магічных практыках у барацьбе з эпідэміяй і пажарамі.

Больш жыццёвыя практыкі звязаныя з выкліканнем дажджу датычылі хатніх прадметаў і раслін. Вось адной з распаўсюджаных практык было выкіданне хлебнай лапаты на двор або кіданне ў калодзеж дзевяці гарошын, маку-відуку (гэта дзікі, палявы мак), зерня канапель, моху ці скрадзенага недзе гаршка.

З надыходам хрысціянства нашы продкі маліліся над калодзежамі Богу, клалі крыж на ваду, служылі малебны, ткалі ручнікі-абыдзённікі і вешалі іх на прыдарожных крыжах, а пасля з удзелам святара перавешвалі іх на іконы ў царкве. З такой іконай і ручніком звычайна рабілі абход палёў і сяла...

Засуху прадказвалі па асаблівасцях надвор'я ў назначаныя каляндарныя дні. Напрыклад, калі на Грамніцы была адліга, гэта прадвяшчала, што вясна будзе дажджлівай і на Юр'я можна будзе выганяць жывёлу на свежую траву. Каб лета не было сухім, у народзе святкавалі дзень прарока Ілы і аблівaліся вадой у гэтак званы «Сухі» або «Траецкі» чацвер.

На Падляшшы самым папулярным метадам выклікання дажджу было сыпанне маку-відуку ў калодзеж. Нашы продкі лічылі, што найлепшы для гэтага мак асвечаны разам з зеллем на «Макавея», тобок перад Спасаўскім постам. У многіх вёсках па сённяшні дзень практыкуюць абыход палёў і сёл з іконамі і спевам царкоўнага хору...

(Адрэзак паводле «Міфалогіі для дзяцей» Алесі Коршак)

(гак)

Размалюйце!

Польска-беларуская крыжаванка № 18-20

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы, з наклееным кантрольным талонам, на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку". Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 14-2020:

Муж, нага, сасна, сава, вясёлка, мін, ткач, яна, вера, лах, арабінка. Сук, кава, шустры, каб, жывёла, калач, амяла, Іна, апранахі.

Узнагароды, беларускія наклейкі на камп'ютарную клавіятуру, выйгралі **Адрыян Максімюк** і **Сара Гаўрылюк**. Віншуем!

Kaprys, Kadr, Okryty, Szyfr, Woda, Pokraka, Bierz, Proza, Przygoda, Ar, Przygoda, Arka, Ryt, Dryg, spryt, Szczyt, As, Pałka wodna, Zaleta, Kożuch, Ruch, Wpisek, As

2 ☞ праця г

— napisałem w liście do Dyrektora w dniu 14 kwietnia. Nie czuję się uprawomocniony do „prywatyzacji" tego programu. Uważam, że wyprowadzenie produkcji poza TVP Białystok spowoduje obniżenie jakości audycji. Uniemożliwi korzystanie z bogatego archiwum (23 lata cotygodniowego dwudziestominutowego programu) i doprowadzi do gettyzacji tematyki mniejszościowej. Będzie też stratą dla Ośrodka, a przede wszystkim widzów. Dlatego nie mogłem podpisać tej umowy. „Zrozumiałbym ten krok, gdyby ośrodek został zamknięty. Tymczasem powstają tu programy informacyjne i religijne, które znacznie bardziej narażają zarówno pracowników TVP, jak i osoby nagrywane na możliwość zakażenia. Natomiast ja nie mogę skorzystać z możliwości pracy, które sam Pan mi stworzył swoim wcześniejszym rozporządzeniem z dnia 16 marca bieżącego roku" — napisałem w tym samym liście do Dyrektora.

Nie mogę wtrącać się w politykę programową TVP Białystok i rozumiem, że programy mniejszościowe mogą przygotowywać inni ludzie. Niemniej jeszcze raz zapewniłem o swojej gotowości do przygotowania „Tygodnia Białoruskiego" na 19 kwietnia i w całym okresie przejściowym, dopóki Pan Dyrektor nie stworzy takiego zespołu. Zamiast konkretnej odpowiedzi po raz kolejny dostałem pozbawiony konkretów list powołujący się na ogólne uchwały Zarządu TVP o ograniczeniu produkcji telewizyjnej.

Spytałem też o los pozostałych programów mniejszościowych, których jestem wydawcą. Zamiast dyrektora Eugeniusza Szpakowskiego odpowiedziała mi sekretarka Magda Korol: „Powyższe zasady dotyczą wszystkich programów bez wyjątku, a tym samym również „Wiadomości Rosyjskich", „Tatarskich Wieści" i „My Romowie".

„Powyższe", czyli jakie? Rozumiem, że Pan Dyrektor nie ma obowiązku informowania mnie, jaka przyszłość czeka programy mniejszości narodowych w TVP Białystok. Ale ma taki obowiązek wobec Rady Programowej, stowarzyszeń mniejszościowych i przede wszystkim widzów. Jeszcze raz podkreślam, że tematyka mniejszościowa była integralną częścią propozycji programowej Ośrodka TVP Białystok od początku jego istnienia. To dzięki reportażom i filmom dokumentalnym o tej tematyce Bogusław Sulik (ówczesny przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji) określił nasze najlepsze produkcje mianem Białostockiej Szkoły Reportażu. Jedna pochopna decyzja może to wszystko przekreślić.

Dlatego ten list do Pani Przewodniczącej przesyłam także do wiadomości organizacji reprezentujących mniejszości narodowe w województwie podlaskim.

Z poważaniem
Mikołaj Wawrzeniuk

Do wiadomości:

Eugeniusz Szpakowski — dyrektor Ośrodka TVP w Białymstoku,

Eugeniusz Wappa — przewodniczący Związku Białoruskiego w RP,

Jan Syczewski — przewodniczący Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego,

Jan Czykwin — przewodniczący Białoruskiego Stowarzyszenia Literackiego „Białowieża",

Eugeniusz Czykwin — poseł na Sejm RP, redaktor naczelny „Przeglądu Prawosławnego",

Oleg Łatyszonek — przewodniczący Białoruskiego Towarzystwa Historycznego,

Leon Tarasewicz — prezes Fundacji „Villa Sokrates",

Tomasz Sulima — przewodniczący Stowarzyszenia Dziennikarzy Białoruskich,

Мікола Ваўранюк

Urszula Iwaniuk — przewodnicząca Stowarzyszenia na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego AB-BA,

Tomasz Tichoniuk — dyrektor Muzeum i Ośrodka Kultury Białoruskiej w Hajnówce,

Dorotesz Fionik — dyrektor Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach,

Łukasz Leoniuk — przewodniczący Stowarzyszenia „Szczyty — Związek na Rzecz Edukacji i Promocji Kultury Białoruskiej",

Piotr Stankiewicz — przewodniczący Białoruskiego Zrzeszenia Studentów,

Grażyna Wołkowycka — przewodnicząca Towarzystwa Kultury Białoruskiej,

Igor Łukaszuk — dyrektor LO z DNJB w Hajnówce, radny Sejmiku Wojewódzkiego,

Andrzej Stepaniuk — dyrektor LO z DNJB im. B. Taraszkiewicza w Bielsku Podlaskim,

Piotr Nikołajuk-Stasiuk — dyrektor Szkoły Podstawowej nr 3 z DNJB im. J. Kostycewicza w Bielsku Podlaskim,

Maria Tomczuk — dyrektorka Szkoły Podstawowej z DNJB w Orli,

Jarosław Iwaniuk — dyrektor Biblioteki Internetowej „Kamunikat",

Stanisław Stankiewicz — honorowy prezydent Międzynarodowej Unii Romów,

Wojciech Januszkiewicz — prezes Stowarzyszenia „Dziedzictwo Kulturowe Igryl",

Tomasz Miśkiewicz — mufti Rzeczypospolitej Polskiej, przewodniczący Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego MZR w RP,

Jan Adamowicz — prezes Związku Tatarów RP,

Dżenneta Bogdanowicz — „Tatarska Jurta" w Kruszynianach,

Zenon Sokołow — przewodniczący Fundacji Mniejszości Narodowych „Rusicz"

redakcje:

Białoruskie Radio Racja,

Tygodnik Białorusinów w Polsce „Niwa",

Miesięcznik „Czasopis",

Redakcja Programów Mniejszościowych w Polskim Radiu Białystok.

* * *

Białystok, dn. 18.04.2020 r.

Krzysztof Truskolaski
Poseł na Sejm RP

Robert Tyszkiewicz
Poseł na Sejm RP

Sz. P. Eugeniusz Szpakowski
Dyrektor OTV Białystok

Szanowny Panie Dyrektorze,

zgodnie z Pańską ostatnią decyzją — po 23 latach z anteny TVP Białystok znika program w języku mniejszości białoruskiej. Sytuacja ta jest uargumentowana cięciami finansowymi, spowodowanymi epidemią koronawirusa.

Zgodnie z Ustawą z dnia 29 grudnia 1992 r. *o radiofonii i telewizji*, do zadań mediów publicznych — wynikających z realizacji ich misji, należy w szczególności: „uwzględniać potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym". Ustawa wskazuje również, że: „tworzenie i rozpowszechnianie regionalnych programów i telewizji publicznej należy do terenowych oddziałów spółki". Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* zapewnia wszystkim mniejszościom zamieszkującym nasz kraj, prawo do swobodnego posługiwania się w życiu publicznym ich językiem oraz rozpowszechniania informacji w ich języku przez telewizję publiczną.

Powołując się na przywołane przez nas podstawy prawne, przez 23 lata białostocki oddział Telewizji Polskiej realizował regularnie programy w języku najliczebniejszej w regionie mniejszości narodowej — białoruskiej, a także innych mniejszości zamieszkujących województwo podlaskie: litewskiej, ukraińskiej, rosyjskiej. Po polsku są również nadawane programy, poświęcone wydarzeniom z życia mniejszości tatarskiej i romskiej.

„Tydzień Białoruski" — był jak dotąd emitowany raz w tygodniu — w niedziele. Program przygotowywał doświadczony i nagradzany dziennikarz Mikołaj Wawrzeniuk. Z informacji medialnych wynika, że wydawany przez niego program, przestał się ukazywać w wyniku rozporządzenia Pana Dyrektora z dnia 16 marca.

Chcielibyśmy również uznać Pańską decyzję, o zaprzestaniu nadawania „Tygodnia Białoruskiego" w białostockim oddziale TVP za niegodną, z uwagi na olbrzymie dotacje pieniężne na media publiczne — w kwocie 2 miliardów złotych rocznie. Z pewnością mogłyby się znaleźć fundusze, dla realizacji programu w języku mniejszości białoruskiej.

W związku z powyższym, na podstawie art. 20 ust. 1 Ustawy o *wykonywaniu mandatu posła i senatora* proszę o udzielenie odpowiedzi na wymienione pytania:

1. Dlaczego TVP Białystok nie będzie nadawało programu w języku mniejszości białoruskiej? Jakie są przesłanki podjęcia tej decyzji?

2. Jak wygląda sytuacja pozostałych programów, które są nadawane dla mniejszości narodowych i etnicznych? Czy białostocki oddział TVP również zaprzestanie ich nadawania?

3. Ile pieniędzy łącznie przeznaczono na tworzenie materiałów, nadawanych dla mniejszości narodowych i etnicznych w roku 2019 oraz od stycznia do kwietnia 2020 r.? Prosimy o szczegółowe informacji, wraz z wyszczególnieniem odpowiednich kwot pieniężnych, przeznaczanych w każdym miesiącu 2019 i 2020 r. na program tworzony dla każdej z mniejszości narodowych i etnicznych.

Z poważaniem

Krzysztof Truskolaski
Poseł na Sejm RP

Robert Tyszkiewicz
Poseł na Sejm RP

Pismo do wiadomości:

1. Maciej Łopiński — p.o. Prezesa TVP

2. Witold Kołodziejski — Przewodniczący KRRiT

3. Krzysztof Czabański — Przewodniczący Rady Mediów Narodowych

* * *

Пісьмо такога самага зместу было накіраванае Міністру культуры, прафесару Пётру Глінскаму, але яшчэ і з адным

падпісантам, паслом Яўгенам Чыквіным. З пасольскім запытаннем на конт гэтай справы выступіў таксама пасол і лідар партыі «Разам», Адрыян Зандберг.

* * *

Szanowny Panie Dyrektorze,

Z niepokojem obserwujemy sytuację, jaka zaistniała w TVP Białystok, a dotyczy programu „Tydzień Białoruski". Niezrozumiała dla naszego środowiska jest decyzja o wyprowadzeniu produkcji programu „Tydzień Białoruski" poza Telewizję Polską.

W załączniku protest dotyczący ww. sytuacji.

Z poważaniem
Urszula Iwaniuk — przewodnicząca Stowarzyszenia AB-BA.

Białystok, dn.20.04.2020

Sz.P. Eugeniusz Szpakowski
Dyrektor Oddziału TVP S.A.
w Białymstoku

Szanowny Panie Dyrektorze,

Z niepokojem obserwujemy sytuację, jaka zaistniała w TVP Białystok, a dotyczy programu „Tydzień Białoruski". Niezrozumiała dla naszego środowiska jest decyzja o wyprowadzeniu produkcji programu „Tydzień Białoruski" poza Telewizję Polską, Dotychczas program ten był przygotowywany przez doświadczonego, znającego język białoruski literacki i jego dialekty, wielokrotnie nagradzanego za swoją pracę dokumentalisty dziennikarza Mikołaja Wawrzeniuka.

Program „Tydzień Białoruski" od samego początku, czyli od 23 lat, był realizowany przez Ośrodek TVP w Białymstoku. Programy mniejszościowe mają swoich wiernych widzów wśród mieszkańców naszego regionu i wypełniają w najlepszy z możliwych sposób misję publiczną TVP, ponieważ zapewnia nam — obywatelom polskim — informacje o życiu naszych wspólnot w językach mniejszości narodowych, co przyczynia się do wzajemnego poznania i szacunku. Program był tłumaczony na język polski co pozwalało na informowanie o naszym życiu i działalności mieszkańców nie tylko naszego regionu. „Tydzień Białoruski" spełniał też ważną rolę edukacyjną, bardzo istotną z punktu widzenia naszej organizacji. Uważamy, że wprowadzone zmiany doprowadzą do gettyzacji tematyki mniejszości białoruskiej. Będą też stratą dla Ośrodka, który mieści się w sercu wielokulturowego regionu naszego kraju.

Zgodnie z Ustawą z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji, do zadań mediów publicznych należy w szczególności: „uwzględniać potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych (...)". Wyprowadzenie programu „Tydzień Białoruski" poza Telewizję Polską w naszej ocenie będzie zaprzeczeniem tej misji.

W audycji wyemitowanej w prawosławną Wielkanoc 19.04.2020r. większa część materiałów była w języku polskim, program pozostawiał też wiele do życzenia pod względem merytorycznym. Nie ma naszej zgody na takie zmiany.

Prosimy o przywrócenie dotychczasowej formuły wydawania program „Tydzień Białoruski" pod kierownictwem redaktora Mikołaja Wawrzeniuka.

Przewodnicząca Stowarzyszenia AB-BA
Urszula Iwaniuk

Do wiadomości mediów publicznych oraz organizacji mniejszości narodowych.

* * *

Białystok 2020-04-20

Szanowny Pan Maciej Łopiński
Prezes Zarządu Telewizji Polskiej S.A.
Warszawa

Szanowny Panie Prezesie,

Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej wraz z innymi organizacjami białoruskiej mniejszości narodowej w Polsce zwraca się z prośbą o wyjaśnienie sytuacji programu „Białoruski Tydzień", ukazującego się dotąd na antenie oddziału TVP Białystok nieprzerwanie od 23 lat.

Jak się dowiedzieliśmy, dyrektor Oddziału TVP w Białymstoku Pan Eugeniusz Szpakowski, planuje wyprowadzenie tej audycji ze struktury produkcyjno-realizacyjnej regionalnej telewizji.

Ta informacja wzburzyła widzów należących do białoruskiej mniejszości narodowej w Polsce. Wyemitowany 19 kwietnia w prawosławną Wielkanocną Niedzielę „Białoruski Tydzień", którego początkowo nie było w ramówce, po medialnym nagłośnieniu sprawy został wyprodukowany w ostatniej chwili na poziomie językowo-merytorycznym pozostawiającym wiele do życzenia.

Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej był bardzo mocno zaangażowany we wspieranie inicjatywy powstania Ośrodka TVP w Białymstoku, jako instytucji służącej także białoruskiej mniejszości narodowej. Zebraliśmy 10 tysięcy podpisów poparcia dla tej inicjatywy, które przekazaliśmy Zarządowi Telewizji Polskiej w Warszawie. Koncepcja ośrodka z wielokulturową ofertą programową miała wsparcie kolejnych przewodniczących Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, m.in. Marka Jurka i Bolesława Sulika oraz prezesów TVP Wiesława Walendziaka czy Janusza Daszczyńskiego. Dzięki temu Ośrodek TVP w Białymstoku uformował grupę twórców, którzy poprzez pokazywanie wielokulturowego i wielonarodowościowego Podlasia są najlepszymi ambasadorami naszego województwa w Polsce i świecie.

Mamy nadzieję, że Dyrektor Oddziału TVP wycofa się ze swoich zamierzeń, a także wznowi kolejne wydania tej audycji oraz innych programów mniejszościowych. „Białoruski Tydzień" według nas powinien dalej powstawać pod kierownictwem Mikołaja Wawrzeniuka, dotychczasowego wydawcy. Także inne audycje przeznaczone dla białoruskiej mniejszości narodowej winny być produkowane tylko w ramach struktury ośrodka telewizji regionalnej. Jedynie w ten sposób są one w stanie dotrzeć do większej liczby odbiorców (między innymi z uwagi na wiek czy zamieszkanie poza dużymi aglomeracjami, co utrudnia swobodny dostęp do innych mediów niż tych, emitowanych za pośrednictwem telewizji publicznej).

Z poważaniem
Eugeniusz Wappa

Do wiadomości:
Mateusz Matyszkowicz, Członek Zarządu Telewizji Polskiej S.A.

Пад зваротам падпісаліся лідары і прадстаўнікі беларускіх арганізацыяў.

* * *

Białystok, 24.04.2020 r.

Mikołaj Wawrzeniuk
wydawca „Tygodnia Białoruskiego"

Sz. P. Katarzyna Kakowska-Maksimowicz
Przewodnicząca Rady Programowej TVP

Szanowna Pani Przewodnicząca,

w nawiązaniu do mojego listu z dnia 17 kwietnia, dotyczącego sytuacji programów mniejszości narodowych w TVP Białystok informuję, iż dyrektor ośrodka zmienił swoją wcześniejszą decyzję o wyprowadzeniu produkcji „Tygodnia Białoruskiego" poza Telewizję Polską.

Zostałem o tym poinformowany w dniu 21 kwietnia przez panią Magdę Korol następującym e-mailem: „W imieniu Dyrektora Oddziału TVP SA Oddział w Białymstoku proszę o realizację „Tygodnia Białoruskiego" na dotychczasowych zasadach. Dodatkowo bardzo proszę, choćby w zapowiedziach programu w studiu o zamieszczenie informacji, że jest to program informacyjno-publicystyczny. Proszę o zachowanie wszelkich środków ostrożności związanych z epidemią koronowirusa, w tym obostrzeń związanych z podziałem na grupy".

Takie rozwiązanie mnie zadowala. Dlatego niezwłocznie przystąpiłem do pracy. Jestem jednak zobowiązany do wyjaśnienia, że z audycją, która ukazała się pod szyldem „Tydzień Białoruski" w dniu 19 kwietnia nie mam nic wspólnego. W tym dniu nie było programu „My Romowie", chociaż do tej pory ukazywał się w trzecią niedzielę miesiąca.

W związku z tym, że dyrektor Eugeniusz Szpakowski zakomunikował mi ustnie w dniu 22 kwietnia, że już nie jestem wydawcą „Rosyjskich Wiadomości", „Tatarskich Wieści" i „My Romowie", informuję, iż za te programy nie ponoszę odpowiedzialności.

Z poważaniem
Mikołaj Wawrzeniuk

Do wiadomości:
Eugeniusz Szpakowski — dyrektor Ośrodka TVP w Białymstoku
Organizacje mniejszości narodowych w województwie podlaskim.

* * *

Што будзе з перадачамі меншасцей на TVP3 Białystok?

Без кансультацый з прадстаўнікамі нацыянальных меншасцей дырэктар Беластоцкага аддзялення Польскага тэлебачання выводзіць выраб татарскай, цыганскай і расейскай перадач: „Tatarskie wieści", „My Romowie" і „Wiadomości rosyjskie" з TVP3 Białystok. Нашаму радыё Эўгэніюш Шпакоўскі патлумачыў, што гэта вымушаная мера на час пандэміі — перадачы будзе вырабляць знешняя фірма. Старшыня Цэнтральнай рады цыганоў і старшыня Сусветнага парламента цыганоў Станіслаў Станкевіч заяўляе, што польскія цыганы будуць пратэставаць:

— Катэгарычна пратэстуем. Публічнае тэлебачанне мае за мэту паказваць меншасць па тэлебачанні. Гэтыя перадачы маюць шырокую аўдыторыю гледачоў, таму не разумею, як можна камусьці даручыць выраб гэтых перадач. Як можна вырашаць за кагосьці, хто будзе рабіць, напрыклад, цыганскую перадачу. Ці хтосьці кансультаваўся, ці хтосьці пытаў?

Першым пра магчымасць вывядзення перадач нацыянальных меншасцей з Беластоцкага асяродка тэлебачання паведаміў шматгадовы аўтар праграмы „Беларускі тыдзень" Мікола Ваўранюк, які таксама каардынаваў іх вытворчасць. Як мы ўжо паведамлялі раней, пасля шматлікіх пратэстаў перадача „Беларускі тыдзень" застанецца на Беластоцкім тэлебачанні на ранейшых умовах.

Беларускае Радыё Рацыя

Знакамітасці памежжа

Яго памочлівае слова... Уладзімір Гніламёдаў

Нарадзіўся ў вёсцы Кругель Камянецкага раёна 26 снежня 1937 года ў сялянскай сям'і. „Я жыў у дзедавай хаце і застаўся там, з дзедам і бабаю, калі ад іх аддзяліліся мае бацькі. Дзед і баба — мае духоўныя бацькі, яны мяне выхоўвалі, і я ім за гэта бясконца ўдзячны. Усім, што маю, я абавязаны ім. Калі ўспамінаю іх, дык і слязу змахну — дужа нялёгкім і клопатным было іх жыццё".

Вучыўся Уладзімір Васільевіч у Кругельскай сярэдняй школе (1945-1955). Марыў стаць геолагам, але прага да літаратуры ўзяла верх і прывяла юнака ў Брэсцкі педінстытут (1955-1959). Пасля службы ў войску працаваў настаўнікам у Тамашоўцы і Камароўцы (Брэсцкі раён). Адтуль рушыў у сталіцу, дзе пачаў узыходжанне да вышынь навукі.

Сёння Уладзімір Гніламёдаў — аўтар шматлікіх манаграфій не толькі аб паэзіі і класіках беларускай літаратуры. Ёсць у яго работы, прысвечаныя вывучэнню самых складаных і актуальных праблем гісторыі беларускай нацыянальнай літаратуры. Ён заўсёды аператыўна рэагуе і на падзеі бягучага літаратурнага працэсу, здольны дзейсна ўплываць на яго развіццё. Вучоны заявіў аб сабе і як аўтар цікавых і пазнавальных раманаў, м.інш. „Уліс з Прускі", „Усход", „Вяртанне". А пачалося ўсё раптоўна: „Аднаго разу паехаў у сваю вёску Кругель — яшчэ жылі некаторыя старыя людзі, гляджу і думаю: хто раскажа пра тое, што адбывалася на вуліцы, у гэтых мясцінах? Чаго тут толькі ні было, якая тут толькі ўлада ні панавала... І мне ад пачуцця ўдзячнасці да сваіх продкаў, бабы і дзеда, бацькоў захацелася расказаць пра іх, пра тое, як яны жылі на гэтай старажытнай зямлі, працавалі, любілі, радаваліся і пакутавалі".

У аснову згаданых твораў пакладзены старонкі жыцця дзеда пісьменніка — Лявонція Міхайлавіча Сцепанюка (Лявона Кужаля). Вёска Кругель і яе жыхары, амерыканскі перыяд жыцця героя ў пошуках заробку, бежанства ў Расію, вяртанне. „Мае героі вярнуліся на Радзіму з новымі поглядамі, а Лявон — дык яшчэ і з маладой жонкаю. Праўда, ён узяў яе ўжо не дзяўчынай, а ўдавой; у Фёклы быў нават сынок, мой будучы бацька". Працуючы над творамі, пісьменнік імкнуўся забяспечыць найбольшую праўдзівасць адлюстравання рэчаіснасці, апісання падзей і сітуацый. З гэтай мэтай ён прачытаў шмат кніг беларускіх эмігрантаў, перапісваўся з імі, у прыватнасці, з Вітаўтам Кіпелем.

Спецыяльна ездзіў у Самару і Арэнбург (месцы знаходжання колішніх бежанцаў), працаваў у мясцовых архівах, гутарыў з жыхарамі. „Я не дазваляю сабе з героямі таго, чаго з імі не было на самай справе. Калі герой трапляе ў нейкую сітуацыю ў рэальным жыцці, — гэта вы абавязкова знойдзеце і ў маім творы".

Бясспрэчна, кнігі цікавыя, пазнавальныя, напісаныя цёпла, з любоўю, грэюць душу і выклікаюць толькі прыемныя ўражанні. Асобныя старонкі іх друкавала раённая газета „Навіны Камянеччыны". Чытачам было цікава пазнаёміцца з гісторыяй жыцця сваіх продкаў, з мінулым малой радзімы.

„Цікавяцца маёй працай у Брэсце — выкладчыкі і студэнты ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна, краязнаўцы, ездзяць у Кругель, глядзяць тую хату, у якой я нарадзіўся, званяць мне. Мяне гэта радуе".

Радуе і нас, землякоў, што побач — малая радзіма таленавітага чалавека, мудрага жыццялюба і глыбокага філосафа.

Прафесар, акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, доктар філалагічных навук, пісьменнік, галоўны навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі Уладзімір Васільевіч Гніламёдаў поўны творчых планаў і новых задумак.

Узгадваючы свой працоўны шлях, ён з сумам адзначае: „У першай палове 70-х гадоў я працаваў у ЦК КПБ, і было мне там часам вельмі нялёгка. Разам з тым я не мог, як у звычайнай установе, звольніцца і перайсці ў іншае месца. Работнік ЦК, партыйная наменклатура, абавязаны выконваць распараджэнні партыйнага кіраўніцтва. Сёння ты з'яўляешся дырэктарам лазні, а заўтра цябе могуць прызначыць дырэктарам тэатра". Распавядаючы ж пра сваё становішча ў ролі крытыка, Уладзімір Васільевіч не праміне паскардзіцца: „пісьменнікі нас, крытыкаў, не вельмі шануюць. Калі яшчэ хваліш яго, дык нічога, і то хвалі яго, а другога не, а калі робіш нейкія, нават бяскрыўдныя, заўвагі...".

У свае рэдкія сустрэчы з Уладзімірам Васільевічам люблю слухаць яго разважанні не толькі аб сучаснай літаратуры, але і аб жыцці і людзях.

„Я добра памятаю тых людзей, якія ў розныя часы падтрымалі мяне і маральна, парадамі, і практычна. Найперш хачу назваць Уладзіміра Андрэевіча Калесніка. Ён не толькі выдатна выкладаў літаратуру, але і быў здольны на блізкую, шчырую, адкрытую гутарку".

„Пісьменнік і чытач — з'явы тыпалагічна суадносныя. Хочацца верыць, што некаму будзе цікава тое, як я думаю, гляджу на свет, можа, нехта ацэніць маю творчую манеру і ў цэлым працу. Але, канечне, як і кожны пісьменнік, адчуваю сябе адзінокім".

„Сёння людзей чым-небудзь здзівіць цяжка. А калі і здзівіш каго, дык толькі сёння да абеду, а пасля ён забудзецца пра сваё здзіўленне".

„(...) цешу сябе тым, што па-ранейшаму неабыякавы да жыцця, імкнуся выявіць яго смак, перанесці на паперу колеры і барвы навакольнага свету".

Вось такі ён — Уладзімір Васільевіч Гніламёдаў — сентыментальны і вельмі праўдзівы.

Тамара ЛАЎРАНЧУК

http://hodna.by

Адным з недахопаў беларусаў з'яўляецца недахоп годнасці. У Беларусі пра яго асабліва гучна казалі падчас гарбачоўскай перабудовы тыя, хто імкнуўся да таго, каб краіна стала дэмакратычнай і незалежнай дзяржавай з панаваннем беларускай мовы, а большасць народа гэтага чамусьці не хацела. Менавіта ў выніку адсутнасці той самай годнасці, нежаданне „людзьмі звацца" ўлада ў Беларусі перайшла таму, хто не проста абыякава ставіўся да беларускай мовы, культуры і гісторыі, але і ўсе свае гады кіравання праяўляе варожасць да правоў суграмадзян.

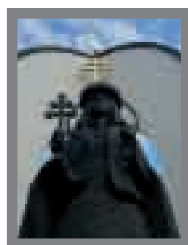
Аднак не ўсе беларусы лічаць сябе не годнымі, хоць сталая хлусня і запужванні ад тых, хто мае ўладу, робяць сваю справу. Адным з прыкладаў таго, што разуменне неабходнасці быць годным правоў і свабод не зусім знікла са свядомасці жыхароў беларускай краіны можна назваць грамадскую кампанію „Годна", сайт якой месціцца ў інтэрнэце па адрасе **https://hodna.by**.

„Грамадская кампанія «Годна» — гэта новая ініцыятыва Каманды БНР100, якая ладзіла БНР100, «Свята Незалежнасці», «Мова фэст», «Годны Дзень Волі» ды іншыя гучныя акцыі і мерапрыемствы. Кампанія прысвечана вывучэнню, развіццю і далейшаму фармаванню беларускай нацыянальнай свядомасці. І пачалася з праекта «Трымайся годна», які будзе дапамагаць беларускаму грамадству ва ўмовах пандэміі каранавіруса адаптоўвацца, аб'ядноўвацца і самаарганізоўвацца для вырашэння агульных праблем", — распавядаецца на галоўнай старонцы сайта. З гэтага бачна, што грамадскія актывісты імкнуцца адказваць на выклікі часу, у прыватнасці, пандэміі каранавіруса.

З пададзенай на сайце інфармацыі цікаўнасць выклікае ацэнка грамадскімі актывістамі самасвядомасці беларусаў як нацыі. „Сучасную беларускую нацыю ствараюць не проста беларусы, а годныя беларусы, дынамічныя людзі, якія адчуваюць выклікі новага свету, валодаюць сучаснымі сродкамі камунікацыі, упэўнена глядзяць у будучыню і пры гэтым стаяць на грунце беларускіх каштоўнасцяў, здольныя аб'яднаць вакол іх беларускае грамадства", — вераць актывісты „Годна". Пры гэтым яны адзначаюць, што кампанія „Трымайся годна", якая аб'ядноўвае нацыю ў барацьбе з аднолькавай для ўсіх — незалежна ад палітычных, гістарычных, культурных поглядаў — вонкавай пагрозай, зараз становіцца найбольш актуальнай. „А задачы яднання нацыі, захавання незалежнасці і ўмацавання здольнасці грамадства самастойна супрацьстаяць знешнім і ўнутраным пагрозам выходзяць на першы план", — адзначаецца там.

Што ж прапануюць актывісты кампаніі ў дачыненні да пандэміі Covid19, рэалізуючы „каранавірусны" праект, скіраваны на адаптацыю беларускага грамадства да ўмоў пандэміі новай заразы? „У Беларусі склаліся крытычныя ўмовы ў сувязі з сусветнай пандэміяй каранавіруса: інтэрнэт завалены фэйкамі пра спосабы барацьбы і самалячэння, улады Беларусі па-ранейшаму хаваюць усю праўду і сваімі словамі ды дзеяннямі толькі павялічваюць паніку і недавер да сябе. Што застаецца беларусам у гэтай сітуацыі? Толькі самаарганізацыя, самаадукацыя і салідарнасць", — даецца адказ на галоўнай старонцы „Годна".

Аляксандр ЯКІМЮК

Дата з календара

435 гадоў з дня нараджэння Соф'і Слуцкай

Княгіня з роду Алелькавічаў, рэлігійная праваслаўная дзеячка, беларуская святая Соф'я Слуцкая нарадзілася 1 траўня 1585 г. у Слуцку. Была дачкой слуцкага князя Юрыя III і Барбары з роду Кішкаў. Апошняя прадстаўніца княжацкага роду Алелькавічаў. Верагодна, выхоўвалася ў дзяцінстве ў праваслаўі. У ранні веку страціла бацьку, неўзабаве памерла і маці.

Пасля смерці дзядзькоў Аляксандра (1591) і Яна Сымона (1592) да Соф'і адышло ўсё Слуцкае княства са Слуцкам і Капылём, мястэчкамі Раманава, Старобін, Любань, Пясочнае, 32 фальваркі. Сіратой апекаваліся сваякі Хадкевічы: староста жамойцкі Юры, пасля ягонай смерці — кашталян віленскі і берасцейскі староста Геранім. Яны запазычылі князям Радзівілам значныя грашовыя сумы і хацелі выплаціць даўгі пасагам Соф'і, якую пасваталі за нясвіжскага князя Януша Радзівіла, сына ваяводы віленскага Крыштапа. Напярэдадні вяселля абвастрыліся фінансавыя спрэчкі двух кланаў, і Хадкевічы скасавалі заручыны. Аднак Радзівілы рашуча абвясцілі, што не жадаюць адмаўляцца ад нявесты і падалі на Хадкевічаў у суд. Вырак суду на карысць Радзівілаў ударыў па гонары апекуна Соф'і. Дзень вяселля прызначылі на 1 кастрычніка 1600 года, на свята Пакрова Прасвятой Багародзіцы. Хоць жаніх вызнаваў каталіцызм, Соф'я заставалася праваслаўнай. Як адступное Хадкевічы атрымалі 360 080 злотых, 500 валок зямлі і скасаванне доўгу.

20 ліпеня 1600 г. Януш Радзівіл звярнуўся да папы рымскага Клімента VIII з прашэннем аб дазволе на шлюб. 1 кастрычніка ў праваслаўным саборы ў Брэсце адбылося вянчанне паводле праваслаўнага абраду. У выніку наступных рознагалоссяў з папскім прастолам муж перайшоў у кальвінізм. У 1604 г. неўзабаве пасля родаў памёр нованароджаны сын Мікалай, а ў 1608 г. — дачка Кацярына.

Соф'я Слуцкая шмат увагі надавала дабрачынным справам, падтрымлівала праваслаўныя цэрквы і манастыры ў Слуцкім княстве. Ахвяравала сродкі для пабудовы лякарняў для бедных, арганізавала паломніцтвы. Дамаглася ад мужа атрымання ў вялікага князя Жыгімонта Вазы граматы, паводле якой у Слуцкім княстве забаранялася прымушаць праваслаўных хрысціян да пераходу ў склад Уніяцкай царквы. Брала ўдзел як праваслаўная братчыца ў Слуцкім Змяненскім брацтве.

Памерла Соф'я Слуцкая 19 сакавіка 1612 г., нарадзіўшы дачку, якая таксама памерла ў той самы дзень. Княгіню пахавалі ў Свята-Троіцкім манастыры ў Слуцку. Да цынкавай грабніцы прымацавалі герб слуцкіх князёў Алелькавічаў. На вонкавым баку грабніцы змясцілі надпіс літымі літарамі. Паэт Саламон Рысінскі, які працаваў пісарам пры мужу, прысвяціў ёй пасмяротную эпітафію. Да 1904 г. мошчы захоўваліся пад алтаром Спаскай царквы ў Слуцку, адкуль грабніцу перанеслі ў зімовую капліцу манастыра. У 1912 г. мошчы змясцілі пад правым клірасам Свята-Троіцкага сабора. 21 лютага 1930 г. раку грабніцы адчыніла дзяржаўная камісія ў прысутнасці настаяцеля сабора епіскапа слуцкага БАПЦ Мікалая (Шамяцілы). У пратаколе з прыкладаннем заключэння і фотаздымкаў адзначалася нятленне мошчаў пры адсутнасці адмысловага бальзамавання цела. Мошчы даставілі ў музей Беларускага медычнага інстытута ў Мінску адкуль у 1941 годзе перанеслі ў кафедральны сабор Сыходу Святога Духа ў Мінску, дзе яны захоўваюцца дагэтуль.

Кананізавалі княгіню ў 1984 г. У 2000 г. да юбілею хрысціянства ў Слуцку ўсталяваны помнік Соф'і Слуцкай. У 2009 г. у Мінску ў яе гонар асвяцілі новую царкву.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

4 ☞ працяг

жыхарства дзве дачкі з дзяцьмі з Варшавы і Гданьска. Я рада цяпер, што жыву ў сваім доме і магу дапамагаць займацца ўнукамі, а мае дочкі робяць мне пакупкі. Магу займацца ў агародзе і адпачываць на свежым паветры, стараюся не выходзіць па-за панадворак. Апасаюся, што паслабленне санітарнага рэжыму можа спрычыніцца да распаўсюджання каранавіруса ў нашым горадзе і па Польшчы. Трэба быць асабліва асцярожным падчас пакупак у аптэцы, магазінах і пабываўшы ў іншых закрытых месцах, дзе каранавірус можа распаўсюджвацца ад інфікаваных асоб. Каб гэтага пазбегнуць былі ўведзены маскі. Яны забяспечваюць перш за ўсё, каб хворыя не заражалі іншых. Каб лепш забяспечыць здаровых перад хворымі, патрэбны маскі з адпаведнымі фільтрамі, якія намнога даражэйшыя ад звычайных. Хацеўшы пазбегнуць заражэння каранавірусам найлепш менш выходзіць з дому. Спачуваю людзям, якія жывуць у блоках, як мая швагерка ў Беластоку, якая апасаецца выходзіць і на балкон, — расказала былая медсястра, а зараз пенсіянерка Надзея Федаровіч з Бельска-Падляшскага.

Дырэктар Самастойнага публічнага комплексу аховы здароўя ў Бельску-Падляшскім Бажэна Гратовіч паінфармавала, што амаль увесь калектыў бельскага шпіталя быў спраўджаны на наяўнасць каранавіруса. У каля 25 працаўнікоў шпіталя тэсты пацвердзілі наяўнасць каранавіруса і такая наяўнасць была пацверджана сярод пацыентаў шпіталя. Былі закрыты хірургічнае, артапедычнае і рэабілітацыйнае аддзяленні. У апошнім аддзяленні наяўнасць каранавіруса была выяўлена толькі ў пацыентаў. Пасля перапынку пачалі дзейнічаць хірургічнае і артапедычнае аддзяленні, падрыхтаванае было да адкрыцця рэабілітацыйнае аддзяленне. Шпіталю ў Бельску-Падляшскім у новых умовах дапамагаюць шматлікія ахвяравальнікі, суполкі, а жанчыны шыюць маскі. З другога дня Вялікадня, ад 20 красавіка, уведзена было паслабленне ізаляцыі ва ўсёй краіне — дазваляецца ўжо выходзіць на адпачынак у паркі, лес і на прагулкі па вясковых і гарадскіх дарогах, захоўваючы ранейшыя патрабаванні. Паявілася магчымасць маліцца ў касцёлах і цэрквах вернікам да колькасці аднаго чалавека на 15 квадратных метраў храма ў адным часе. У магазінах цяпер таксама можа больш асоб рабіць пакупкі ў той самы час. Аднак каранавірус можа распаўсюджвацца яшчэ год, паўтара або і больш часу.

Напярэдадні правадной нядзелі, у апошнім паведамленні перад высылкай артыкула ў рэдакцыю прачытаў я сумную інфармацыю пра 11 новых заражаных каранавірусам асоб у Падляшскім ваяводстве, з якіх дзевяць былі жыхарамі Бельскага павета. Сярод заражаных з Бельшчыны пяць жанчын заставалася ў хатняй ізаляцыі, а чатырох старэйшых мужчын былі шпіталізаваны ў бельскай бальніцы. У Падляшскім ваяводстве выздаравелі 15 чалавек, у тым ліку чатыры асобы з Бельскага павета. Падумалася мне, што можа сярод іх ёсць жанчына, з якой я размаўляў, пакольki ад яе заражэння мінула ўжо звыш двух тыдняў.

❖Тэкст і фота **Аляксея МАРОЗА**

Шукаю новых чытачоў „Нівы”

Увесь час беларускі штотыднёвік „Ніва” выходзіць рэгулярна і яго чытаюць. Зараз у час эпідэміі каранавіруса крыху цяжэй з яго распаўсюджваннем. У Нараўчанскай гміне Гайнаўскага павета мне ў гэтым выдатна дапамагае лістаноша Юрка Дрозд (ён жыве ў Нараўцы). Ужо шмат гадоў ён таксама верны чытач „Нівы”. Мой брат Кастусь часам падвязе ў тую ці іншую вёску Нараўшчыны. А так то еду на ровары або іду пехатой. У нас слаба развітая аўтобусная камунікацыя ды дарогі патрабуюць рамонту.

Цяпер у мяне найбольш чытачоў у Новым Ляўкове (16), а ў Старым Ляўкове і Плянце (па трох) ды ў Лешуках, Нараўцы, Новінах і Міклашэве (па адным). Бяру „Ніву” перш-наперш на пошце ў Нараўцы. 16 красавіка гэтага года прыслалі мне шэсць экземпляраў роднага часопіса № 15 і 16 з рэдакцыі „Нівы”, за што сардэчна дзякую. Такім чынам цікавыя ніўскія артыкулы, рэпартажы, фотарэпартажы, фельетоны, допісы і гараскоп прачыталі больш асоб. Некаторыя чытачы рашалі адгаданкі.

23 красавіка гэтага года лістаноша прывёз мне з пошты восем экземпляраў „Нівы” № 17 ад 26 красавіка г.г. Ён абяцаў, што 4 або 5 экземпляраў яшчэ прывязе з пошты ў Гайнаўцы або з нараўчанскіх прадуктовых крамаў ГС і „Аргелян”. Я буду шукаць новых чытачоў „Нівы”, між іншым, у Альхоўцы, Ахрымах, Новінах, Падляўкове і Семяноўцы. **(яц)**

Непрыгодны аўтамабіль у лесе

20 красавіка гэтага года ехаў я лесам, які назвалі Плянтай і які знаходзіцца непадалёк ад вёскі Новае Ляўкова Нараўчанскай гміны. Еду я, еду і разглядаюся. Лес як лес, а вось і неспадзеўка. Нехта пакінуў тут, па ўсім відаць, непрыгодную аўтамашыну чорнага колеру. Яна часткова разбурана, развінчана, без колаў. Пры легкавушцы не ўдалося мне знайсці рэгістрацыйных нумароў, ні дакументаў.

Лес гэта не склад металому! Але чаго некаторыя людзі не зробяць. Што непрыгоднае, то вязуць і пакідаюць у лесе. Так як гэтую іншамарку. Лясным звяркам яна непатрэбная. Не будуць катацца дый зараз яна без колаў, руля, сядзенняў і адных дзвярэй Лясным птушкам лепш бы прывезлі шпакоўню або іншы домік.

❖Тэкст і фота **Янкі ЦЕЛУШЭЦКАГА**

СПАЧУВАННІ

Шчырыя словы спачування **Юрку Хмялеўскаму** і Яго сям'і з прычыны напаткаўшага гора – смерці маці Яўгеніі.

рэдакцыя Нівы

Адгаданка

1. перпендыкулярная даўжыні, **2.** начное свяціла, **3.** вялікая сібірская рака, **4.** не брыецца пад носам, **5.** птушыны хуткі спеў, **6.** аптычная нерэальная відзеж у пустыні, **7.** партнёр жанчыны, **8.** левы прыток Дняпра, **9.** маскоўскі манарх, **10.** Манблан або Джамалунгма, **11.** лагічнае палажэнне, якое патрабуе доказу, **12.** прылада касца, **13.** пузырыстая маса на вадкасці, **14.** тоўстая дошка, **15.** адходы пасля абмалоту, **16.** у акведукце, **17.** важны павятовы чыноўнік, **18.** тоўстая вяроўка, **19.** бацька ўнука, але не зяць, **20.** прылада для сячэння з лязом і абухом.

Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад поля з лічбай.

			1				2	3					4					
	5															6	7	
8								9		10		11		12				
		13			14					15				16				
	17							18	19							20		

У светлых палях атрымаецца рашэнне — афарызм.

(ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 14 нумара

Ружаны, урач, Вена, таз, розум, печ, млын, балерына, жыд, павет, яр, цень, зебра, лоб, пі, абразанне, караед, ліса.

Рашэнне: **Жанчына без мужчыны падобная рыбе без веласіпеда**.

03.05 — 09.05

(22.03. — 20.04.) Стабільны месяц, без больншых сюрпрызаў. Будзеш спакойны і задаволены. Знаёмствы з новымі людзьмі. Будзеш папулярны і любімы. У пачуццях цёпленька. На працы не адкладвай важных спраў, не праваронь важных інфармацый. Добры час, каб зарабіць грошы (дзве першыя дэкады мая). Энергія і аптымізм.

(21.04. — 21.05.) Вельмі працавіты май, з відам на большыя заробкі і павышэнне. Энергія і добрыя задумы, дзякуючы якім здзейсніш свае мары. Магчымыя канфлікты ў сям'і, асабліва ў парах са стажам, а таксама на рабоце. Добрыя задумы як здабыць большыя грошы. Хаця 3-5.05. не выдавай зашмат. Каля партнёра можа пачаць круціцца хтосьці несумленны (8-10.05. яго рассакрэціш). Са здароўем не найлепш, бо не слухаешся дактароў; 6-8.05. можа азвацца старая нямогласць.

(22.05. — 22.06.) Не пазбегнеш перашкод, спешкі, хаосу. Але дасі рады, дзякуючы немалой падтрымцы зычлівых людзей. З 2 мая прыліў творчага натхнення. 3-5.05. можаш даведацца чагосьці, аб чым ты не хацеў бы хіба ведаць. Не найлепшая форма. Ты найахвотней засеў бы ціхачом у хаце. На працы падгоніш «хвасты». Пі гарбаткі з зёлак.

(23.06. — 23.07.) Будзеш сантыментальны і крыху раздражнены. Старайся лагодзіць канфлікты і не ствараӣ сабе праблем. З 2.05. высветліш сумненні і вырашыш трапна. Не будзь такі настальгічны ў пачуццях. Дома мілая цеплыня. На працы няхай цябе заўважаць. З 8.05. трэба будзе вырашыць — уваходзіць у тое штосьці, ці не. Мусіш быць адданым і працавітым, а на канец мая ўбачыш, што было варта. 3-5.05. запануй над адлівам грошай. Са здароўем у парадку.

(24.07. — 23.08.) Большасць праблем цябе абміне. Але не абміне добрая забава. Сябры пра цябе не забудуць. З 2.05. можа заляцець табе ў галаву выдатная задума, як здабыць грошы. Знойдзеш час на тое, што любіш. Але 6-8.05. можаш штосьці ляпнуць у кампаніі. Паставіш на сваім. Будзеш сваткай. Форма сярэдняя.

(24.08. — 23.09.) Над усім будзеш мець кантроль. 3-5.05. добра расплануй абавязкі і ўсё зашпілі на апошні гузік. 6-8.05. поўнасцю можаш даверыць інтуіцыі. Падтрымаюць цябе зоркі і дадуць канкрэтныя карысці. У пачуццях лёгкая сумятня. Стрымай свой язык сярод радні і сяброў. На працы не бойся выклікаў. Спатрэбяцца новыя ўмеласці. Рашэнні з 2-3.05. вызначаць трэнды на ўвесь месяц. Дзевы з III дэкады выйграюць усе першыя ўзнагароды. Але адпачывай і рабі тое, што любіш.

(24.09. — 23.10.) З поспехам выкарыстаеш свае таленты і ўмеласці. Здабудзеш тое, аб чым здаўна марыў. Але 6-8.05. можа памуціцца твой спакой і прынесці праблемы са сном. Не аддавай сябе так у каханні, для сям'і. Хай розум і сэрца гавораць адным голасам! Будзеш найлепшым слухачом і сябрам. Не забывайся есці сняданак!

(24.10. — 22.11.) Утрыманне на хвалі не будзе лёгкім і будзе шмат табе каштаваць. Пільнуйся! Дасягнеш сваіх мэт. 3-5.05. могуць цябе не так зразумець. 8-10.05. удасца табе вырашыць цяжкую загадку або сур'ёзную праблему. Можаш быць цынічны і куслівы, адкажуць табе такой самой манетай. На рабоце разграміш канкурэнцыю. Будзеш баявіты, усё перапіхнеш і здабудзеш уплывы; але толькі ў першай палове мая. Забаляць табе з-за стрэсу карак, галава і жывот. Лячыся зёлкамі. А да поўні шчасця — купі новую парфуму!

(23.11. — 22.12.) Замяшанне на працы абернецца ў тваю карысць. Не будзь халодным. Пасталееш і пакінеш сваё бестурботнае стаўленне да жыцця. Сінглы павінны пільнавацца 3-5.05., каб не ўпасці ў рукі здавалася б «ідэалу». Дома больш хай будзе зразумення. У фірме паявяцца крызісы; зможаш ўратаваць увесь калектыў! Калі хочаш займець сваю фірму, добра перадумай. Агулам, у маі да цябе ўсміхнецца шчасце.

(23.12. — 20.01.) Праекты прынясуць эфекты. Папулярнасць вырасце, а каса запоўніць рахунак. Будуць шматлікія шанцы ў маі. У пачуццях будуй гняздзечка. У прафесіі час належыць табе! Да людзей выходзь з калектывам. Крыху будзе нізкаваты ціск крыві. Не ідзі цяпер да зубнога ўрача.

(21.01. — 19.02.) Будзеш дзейнічаць адзін. Знойдзеш новае поле для актыўнасці. Але тваё сэрца ніхто не здабудзе! З 2.05. знойдзеш нетыповы спосаб, каб вельмі добра зарабіць. Але 3-5.05. пільнуйся ад ліслівцаў і скрытных ворагаў. Сонца загоніць цябе да цяжкай працы. Цані сябе, не рабі нічога дарма. Будзеш разумны, спакойны, памяркоўны. Знакамітая форма. Грошы ў маі паплывуць да цябе шырокім струменем.

(20.02. — 21.03.) Жыццё цікавейшае, поўнае выклікаў і прыгод. Праца прынясе лепшыя грошы, а любоў — задавальненне. 6-8.05. пераканаешся, хто да цябе непрыхільны. З аптымізмам глянеш на свет. Часовыя праблемы з партнёрам. 6-8.05. можаш зрабіць крок да таго, аб кім марыш. Не спрачайся! Пара больш удзельнічаць у жыцці фірмы. 6-8.05. прыстасуешся да ўсіх умоў. З 8 (да 12.05.) зробіш штосьці, чым будзеш ганарыцца.

Агата АРЛЯНСКАЯ

Ніва
ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ
PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Ніва”.
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 84.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: *http://niva.bialystok.pl/*
E-mail: *redakcja@niva.bialystok.pl*
Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.
Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.
Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Уршуля Шубзда, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч, Юрка Ляшчынскі, Янка Целушэцкі.
Канцылярыя: Галіна Рамашка.
Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Sprzedaż egzemplarzową „Niwy” prowadzą: kioski i punkty sprzedaży „RUCH” na terenie woj. podlaskiego oraz w Warszawie (odbiór należy zgłosić u sprzedawcy wybranego kiosku lub punktu sprzedaży „RUCH”), placówki pocztowe i listonosze w woj. podlaskim, kioski i punkty sprzedaży „GARMOND PRESS”, siedziba redakcji „Niwy”.

Prenumerata krajowa
„POCZTA POLSKA”, „KOLPORTER”, „RUCH” — kwartalna 32,50 zł., półroczna 65 zł., roczna 130 zł.
Redakcja „Niwy” — kwartalna 60 zł., półroczna 120 zł., roczna 240 zł.
Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie województwa podlaskiego oraz oddziały „KOLPORTER” na terenie całego kraju.
Zamówienia na prenumeratę realizowaną przez RUCH S.A. można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl
Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Telefonicznym Biurem Obsługi Klienta pod numerem: 801 800 803 lub 22 717 59 59 – czynne w godzinach 7^{00} – 18^{00}.

Wpłaty na wysyłkę z redakcji przyjmuje: Rada Programowa Tygodnika „Niwa”,

BANK PEKAO S.A. O/Białystok
38 1240 5211 1111 0000 4929 0945

Nakład: 1 000 egz.

Крыху і пра Амерыку

Змаганне з пошасцямі вядзецца бадай ад пачатку іх з'яўлення. Як здаўна — дакладна невядома, бо ж калісь не было летапісцаў, ці нават не былі распрацаваны алфавіты для запісу хронік ці іншай інфармацыі. Пра некаторыя найдаўнейшыя меры змагання з пошасцямі даведваемся з Біблії, якая з'яўляецца важным дакументам наконт старажытнага побыту на Блізкім Усходзе. Праўда, не ўсё, што там напісана пра тадышнія хваробы, сёння ўдаецца адназначна тлумачыць, аднак у агульнасці шматлікія высновы можна з гэтай, найбольш хіба вядомай, кнігі вынесці.

У Пісанні часта згадваецца пра праказу, ёсць мова пра ізаляванне хворых, пра аздараўленне. Аднак у той час аздараўлення з праказы не было і, мабыць, праказай называлася тадышнімі аўтарамі кожная скурная хвароба. У трынаццатым раздзеле Трэцяй кнігі Майсеевай „Левіт" апісаны тадышнія меры ў адносінах да хворага — у залежнасці ад выгляду скуры ён прызнаваўся чыстым або нячыстым, ён ізаляваўся, або і не. Таксама вопратка або элементы жылля спальваліся або ачышчаліся для далейшага карыстання. У глыбейшыя тканкі чалавечага цела тадышнія лекары не пранікалі. Аднак заразнасць хвароб усведамлялі.

Заразнасць хвароб усведамлялі людзі і ў эпоху Сярэднявечча. Калі ў палове XIV стагоддзя ўспыхнула ў Еўропе эпідэмія чумы, шмат якія гарады ды іншыя тэрытарыяльныя адзінкі былі цалкам закрыты для перамяшчэння людзей. Вынікам быў занік гандлёвага абмену і застой гаспадарчай дзейнасці. У 1377 годзе ўлады Дуброўніка, які тады быў пад італьянскім панаваннем і называўся Рагузай, і яго быт моцна залежаў ад эканамічнага абмену з вонкавым светам, вырашылі інакш абыходзіцца з праступамі эпідэміі. Калі ў дуброўніцкі порт прыбывалі караблі з ахопленых эпідэміяй старон, іх не ўпускалі ў порт, толькі месяц, трыццаць дзён, трымалі пры скалістай выспе перад горадам. Выспа па-італьянску — *isola*, і ад гэтага слова прынялося іншае — ізаляванне. Калі цягам месяца на караблі не паяўляліся сімптомы хвароб, тады караблю дазвалялася заходзіць у порт і разгружаць прывезены тавар. У іншых міжземнаморскіх партах, у Марселе, Пізе, Генуі ці Венецыі, таксама сталі прымяняць такія засцерагальныя адтэрміноўкі, але яны там трывалі даўжэй — сорак дзён; магчыма па аналогіі з біблейскімі тэрмінамі Майсеевага ці Ісусавага адасаблення. Сорак дзён па-італьянску — *quarantina di giorni*, і ад гэтага слова прынялося іншае — каранцін.

З ходам часу засцерагальныя мерапрыемствы сістэматызаваліся. У Дуброўніку ў 1397 годзе была зладжана спецыяльная ўстанова ў манастырскім комплексе на выспе, дзе прабывалі знаходзіліся ў час каранціну. Установу назвалі пазней лазарэтам, ад венецыянскага манастыра святога Лазара, дзе манахі апекаваліся хворымі праказай. Пазней за прыкладам Дуброўніка пайшлі іншыя гарады Адрыятыкі. Паколькі прабыванне здаровых з хворымі стварала першым смяротную небяспеку, з часам у венецыянскім комплексе сталі раздзяляць хворых паводле іхніх хвароб. Трымалі іх пад стражай, як у астрозе; за выхад навонкі свайго аддзялення пагражала там смяротнае пакаранне. Але і такія суровыя меры не засцерагалі ад распаўсюду пошасці. Заўсёды знаходзіліся камерсанты гатовыя падкупіць ахоўнікаў, абы толькі выйсці навонкі, каб прадаць свой тавар; такое здарылася ў Марселе ў 1720 годзе.

25 мая 1720 года ў Марсель зайшоў карабель „Вялікі святы Антон" з грузам шоўку і бавоўны з Леванта. У Марселі, з часу ранейшай эпідэміі ў 1580 годзе, прымаліся ахоўныя меры па засцераганні ад прыносу пошасці звонку. Выходзячыя ў марсельскі порт караблі з замежжа атрымлівалі ад французскіх консулаў пасведчанні трох відаў: „чысты" — калі ў рэгіёне, які пакідала судна, не было падазрэння пошасці, „падазроны" — калі ў пакіданым рэгіёне падазравалася магчымасць пошасці і „небяспечны" — калі ў рэгіёне была зараза. Консулы ў Ліване далі названаму караблю пасведчанні аб чыстаце, хаця ў той час у недалёкім Дамаску лютавала ўжо чума і груз мог быць заражаны. У час рэйсу на судне паміралі так пасажыры, як і члены экіпажа. Карабель хацеў зайсці ў Ліворна, але яму туды не дазволілі. У Марсель таксама не пусцілі, але дазволілі разгрузіць прывезены тавар у шпітальных памяшканні. Сталі паміраць грузчыкі, якія пераносілі той шоўк і бавоўну, іх хавалі і вопратку спальвалі. У міжчасе складзены ў шпіталях заражаны тавар кантрабандысты перанеслі далей; тавар быў каштоўны, бо меў адпраўляцца ў Новы Свет і даць уласнікам прыстойны прыбытак, а ўласнікі, верагодна, таксама паклапаціліся, каб іхні тавар не прапаў. У выніку ў Марселі ад чумы памерла каля паловы дзевяностатысячнага насельніцтва, таксама дзясяткі тысяч і ў навакольных мясцовасцях Праванса. Лік насельніцтва Марселя з 1720 года быў адноўлены пасля сарака пяці гадоў...

Адзесяць гадоў раней у Гамбургу ўспыхнула чума і ізаляваныя ў заражаным квартале людзі, не могучы вытрываць голаду, прабіраліся навонкі зоны, разносячы заразныя мікробы; у горадзе памерла тады каля адзінаццаці тысяч чалавек — сядміна ўсяго насельніцтва горада. Чарговыя чума ўспыхнула ў Гамбургу ў 1892 годзе. Улады горада лічылі, што было гэта звязана з узбуйненай эміграцыяй яўрэяў з Расіі ў Амерыку. У той час і самыя ўмовы жыцця ў Гамбургу, асабліва ў яго найбяднейшых кварталах, былі вельмі цяжкія. Туды падсялілі шмат людзей, якіх выселілі з тэрыторыі прызначанай для разбудовы порта. Забор вады ў водаправоды адбываўся недалёка порта, дзе скідаліся партовыя нечыстоты. У водаправоды траплялі нават рыбы, вугры.

Галоўныя вуліцы Гамбурга былі вымашчаны ўжо ў XVII стагоддзі. Жыхары горада выкідалі нечыстоты на масты, адкуль каманды вязняў вывозілі за горад, за абсяг нюху; навакольныя землляробы атрымлівалі такім чынам угнаенні. А пасля вуліцы запаўняліся чарговымі нечыстотамі... Славуты нямецкі бактэрыёлаг Роберт Кох, які на тую бяду 1892 года прыбыў у Гамбург, прызнаўся: „Я тут забываю, што я ў Еўропе. Я ніколі не зведаў такіх нездаровых халупін, расаднікаў чумы". Акурат тады ў Гамбургу стаяла жара, узровень вады ў Эльбе быў надта нізкі. Наступ эпідэміі пачаўся ў палове жніўня 1892 года і доўжыўся да лютага наступнага года; памерла больш васьмі з паловай тысяч хворых...

Прычынай жыдоўскага бежанства з Расіі была хваля пагромаў, якая пракацілася па некаторых губернях імперыі ў 1880-х гадах. У 1891 годзе ўлады Масквы значна абмежавалі правы пражывання яўрэяў у горадзе і праследавалі тых, якія не ўспелі ў пару яго пакінуць — або выпіхаючы іх на вакзалы, або заключаючы ў турмы. Некаторыя дзеля ўхілення ад турмы начавалі на могілках у мароз; не дзіва, што некаторыя эмігранты маглі везці з сабою хваробы. З 1889 па 1891 год з Масквы выбыла больш пятнаццаці тысяч яўрэйскіх выгнаннікаў. Гамбург быў бадай найбольш значным адпраўным портам для яўрэйскай эміграцыі ў Амерыку. У 1889 годзе цераз Гамбург выехала ў Амерыку каля дваццаці пяці тысяч яўрэяў, а ў 1892 годзе амаль пяцьдзясят пяць тысяч; значыць па некалькі сотак у суткі. Няцяжка ўявіць, якая тады была таўкатня ў тамашнім пасажырскім порце...

Пра Маскву. Пры канцы 1770 года паявілася чума ў Маскве; мяркуецца, што прывезлі яе камерсанты з басейна Міжземнага мора. Улады горада прынялі строгія прэвентыўныя меры — прымусовы каранцін, нішчэнне заражанай маёмасці без кампенсацыі, закрыццё публічных лазняў — гэта выклікала трывогу і гнеў насельніцтва. Была паралізавана гарадская эканоміка ў выніку спынення дзейнасці мануфактур, базараў, складоў. У выніку скараціліся пастаўкі харчовых прадуктаў, бяднейшым людзям заглянуў у вочы голад, расло незадавальненне. Спроба маскоўскага архірэя Амвросія ў рамках прэвентыўных мер спыніць гараджан перад масавым пакланеннем адной з ікон, якое паводле павер'яў мела спыніць мор, выклікала рэзкі бунт. У палове верасня 1770 года гараджане ўварваліся на Крэмль у архірэйскі манастыр, забіваючы Амвросія. Іншы тлум рушыў па горадзе рабаваць маёмасць, што была пад каранцінам ды нападаць на бальніцы. Войска пагасіла бунт, у схватках загінула каля соткі бунтароў. Наступ чумы аслаб з пахаладаннем, але вясной 1771 года наступіў яе буйны рэцыдыў, пік выпаў на лета, у суткі паміралі тысячы. Мяркуецца, што ў Маскве і наваколлі памерла тады каля двухсот тысяч людзей...

У палове 1660- х гадоў чума завітала ў Лондан, прывезеная цераз Нідэрланды разам з бавоўнай з Блізкага Усходу. У горадзе памерла тады ад яе пад сто тысяч насельніцтва. У 1680 годзе мор заатакаваў Вену; памерла пад восемдзесят тысяч чалавек. Ад апошняй падзеі пайшла легенда пра вулічнага музыку Аўгусціна, які ноччу, пад здаровым хмяльком, упаў у яму з трупамі. І не захварэў, нічога яму дрэннага не сталася. Пайшло тады меркаванне, што гэта алкаголь выбавіў яго ад моравай смерці...

Людзі шукалі розных лякарстваў ад чумы. Мяркуецца, што чорная смерць паловы XIV стагоддзя прычынілася да адкрыцця Амерыкі. Настала перакананне, што жаванне гваздзік з'яўляецца панацэяй ад усіх хвароб. Гваздзікавае дрэва расце на Малайскіх выспах і гваздзікі завозіліся ў Еўропу блізкаўсходнімі купцамі. Еўрапейцы сталі самі шукаць марскую дарогу ў тыя рэгіёны свету, дзе расці экзатычныя спецыі. Спачатку акружалі яны Афрыку, а пасля надумалі знайсці шлях па супрацьлеглым напрамку. І выпадкова Калумб даплыў да новага кантынента. Фердынанд Магелан і паплыў у сваё кругасветнае плаванне спадзяючыся знайсці іншую трасу да Малайскіх астравоў. Магелан у ходзе падарожжа загінуў, але яго спадарожнікі прывезлі столькі спецый, што іх выручка ўдвая вярнула расходы на першае кругасветнае плаванне...

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

ISSN 0546-1960